

Yrd. Doç. Dr.
Sedat BAHADIR

Ölünce seni rahmete,
Kıyamette şefaate,
Sebeb olur deracate,
Bu Mevlid-i Habibullah.

Buna her kim kulak urmaz,
Hakk'ın rızasını bulmaz,
Kalan sözler gibi olmaz
Bu Mevlid-i Habibullah.

Eğer ümmet isen kardaş,
Resul'ün aşkına dök yaş,
Akıt sen de gözünden yaş,
Bu Mevlid-i Habibullah.

Sakın şöhrat sevap almaz,
Hakk'ın rahmetini bulmaz,
Riyâ ile kabul olmaz,
Bu Mevlid-i Habibullah.

Edesin cân-ü gönülden,
O'dur kıymetli her gülden,
Gelip geçtikçe bil elden,
Bu Mevlid-i Habibullah.

Muhibbî songu hayr olsun,
Din-ü imân ile dolsun,
Yarın sana şef'i olsun,
Bu Mevlid-i Habibullah.

“Uyalım biz kim ana Oldur imam,
Diyelim hem esselâtü-vesselâm.”

T.C. Yusufeli Belediyesi
İnönü Cad. Merkez Mah. Yusufeli - ARTVİN

www.yusufeli.bel.tr

Mustafa Âdil ÖZDER
Dizisi

VI

Ölümünün 100. Yılında YUSUFELİLİ ÂŞIK MUHİBBÎ ve MEVLİD-İ ŞERİF

Yayına Hazırlayan
Yrd. Doç. Dr. Sedat BAHADIR

YUSUFELİ BELEDİYESİ

VI

Muhibbi ve Esmahan Hikayesi

Mustafa Âdil Özder Dizisi: 6

**ÖLÜMÜNÜN 100. YILINDA
YUSUFELİLİ ÂŞIK MUHİBBÎ VE MEVLİD-İ ŞERİF**

**Yayına Hazırlayan
Yrd. Doç. Dr. Sedat BAHADIR**

YUSUFELİ

BELEDİYESİ

Mustafa Âdil ÖZDER Dizisi - 6
ÖLÜMÜNÜN 100. YILINDA ÂŞIK MUHİBBÎ ve MEVLİD-İ ŞERİF

ISBN : 978-605-66203-7-9

Editör

Yrd. Doç. Dr. Sedat BAHADIR

©Yusufeli Belediyesi

Bu kitabın tüm yayın hakları Yusufeli Belediyesine aittir.
İzinsiz çoğaltılamaz, Kısmen de olsa yayınlanamaz.
Yazıların sorumluluğu yazarlara aittir.
www.yusufeli.bel.tr

Yusufeli Belediyesi Yayınları Birinci Baskı - Eylül 2017

Kapak Tasarımı : Tayfun AKSU

Grafik Tasarım ve Düzenleme : ***bumerang***
grafik

Mimarsinan Mahallesi 144. Sokak No:38 Kat :1 / 2 Atakum / SAMSUN
T: +90 506 204 81 44 - W: t.aksu@yandex.com

Baskı ve Cilt : **UGUR OFSET**

Pazar Mh. Mukayyitzade Sk. No:48 İlkadım / SAMSUN
T: +90 362 431 52 55 - W: www.ugurofset.com.tr

İÇİNDEKİLER

Hazırlayanın Ön Sözü	5
Mustafa Âdil Özder'in Ön Sözü	6
Yaşar Faris Aşçı'nın Ön Sözü	9

1. BÖLÜM

MEVLİD-İ ŞERİF

1.1. Mevlid-i Şerif	11

2. BÖLÜM

HAYATI VE ŞAİRLİK YÖNÜ

2.1. Hayatının Kısa Hikâyesi	63
2.2. Mevlid Hakkındaki Bilgi ve Görüşlerimiz	68
2.3. Şairlik Yönü ile İlgili Bazı Bilgiler	75
Muhibbi Hakkında Çıkmış Yayınların Bibliyografyası	80
SÖZLÜK	83

HAZIRLAYANIN ÖN SÖZÜ

Mevlidler, Peygamberimizi Hazreti Muhammed'in doğumunu ve kısaca yaşamını övgüyle anlatan önemli eserlerdir. Dinî Tasavvufî Türk müziğinin doğaçlama türlerinden biri de bu isimle bilinir. Mevlidler çoğu zaman halkın anlayabileceği yalın dille yazılmıştır. Mevlîd, günümüzde (sünnet töreni, hac dönüşü, asker uğurlama, bir ölümün 40. günü gibi) kutsal gecelerde, belirli bir makam ve usul ile okunmaktadır. Mevlid okumanın ve okutmanın amacı, Peygamber Efendimiz'in dünyayı şerefliendirmesinden ötürü duyulan sevinci ortaya koymaktır.

Mustafa Âdil Özder, Kaya Salih adıyla bilinen ve Muhibbî mahlaslı önemli bir âşığıımızın bu eserini derleyerek Türk edebiyatına bir katkıda daha bulunmuştur. Yayına hazırlamış olduğumuz bu eser, iki bölüm halinde sunulmuştur. Birinci bölümde Muhibbî'nin "*Mevlid-i Şerif*"i, ikinci bölümde ise "*Hayatı ve şairlik yönü*" anlatılmıştır. Mevlid ile ilgili sözlük çalışması yapılmış ve son kısma eklenmiştir. "*Mustafa Âdil Özder Dizisi*"nin hazırlanması için büyük katkıları olan ve hazırladığımız birçok kitaba sunumlarıyla katkıda bulunan değerli Hocam Şahver Hanım ve eşi Aydın Karasüleymanoğlu'na; bu eserlerin yayınlanması için izin veren değerli araştırmacı Mustafa Âdil Özder'in torunlarından Âzmi ve Ahmet Âdil Özder'e ve bu eserin yayınlanmasında büyük emeği geçen Yusufeli Belediye Başkanı Sayın Eyüp Aytekin'e teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim.

Sedat BAHADIR Artvin Çoruh Üniversitesi 2017

SAYIN OKUYUCU

Bu Mevlid-i Şerif'in dizicisi “*musannifi, nâzımı*” Yusufeli'nin Demirkent (Erkinis) köyünden Kaya Salih adıyla tanınmış Âşık Muhibbî Baba (1823-1868)'dir. Muhibbî'nin âşıklığı 17 yaşlarında iken 1840 (H. 1256) yılında başlamış ve 28 yıl sürmüştür. Kısa süren bu yaşantı içinde o ârif kişinin coşkun şiir kaynağından kim bilir daha nice sayıda şiir akmıştır.

Ne var ki,-kesinlikle bilindiğine göre- Muhibbî, okuma yazma bilgisinden yoksun bir köylü çocuğudur. Buna karşılık Tanrı lütfu ile halkımızın “*Hak âşığı*” dediği ârif ve az yetişir kişilerden biridir.

Okuma ve yazma yoksunluğu yüzündendir ki, eserlerinin hepsini bir arada yazılı olarak bulma olanağına sahip değildir. Değişlerinin kimisi ötede beride dağınık cönklerde, kimi de “*ehl-i dil*” kimselerinin dilinden kalmıştı. Biz sürekli bir çaba ile 1937'den bu yana bu dağınık eserleri bir araya toplamağa çalıştık. O yıllarda yaşayan “*ehl-i diller*” de çoktandır göçüp gitmişlerdir.

Demirkent bucağının Erenköy (Hars) köyünde Muhibbî çağında yaşamış ve Hayâlî mahlası ile şiirler yazmış Kâtip Hüseyin Efendi adlı uyanık kişi de olmasaymış, biz 1940 yılında bastırdığımız Yusufelili Muhibbî kitapçığının malzemesini bile tedarik edemeyecektik. Hayâlî'nin bıraktığı iki sağlam cönk bize en güzel kaynak olmuştur. Ve eğer, Muhibbî torunlarından Zöhre Hanım son yıllarda bu “*Mevlid-i Şerif'in tek yazmasını köye getirip bırakmasaydı o da elden çıkacak, varlığından haberimiz*

olmayacaktı. Bundan dolayı gerek Muhibbî kitabımızda ve gerekse ondan yararlanarak sonradan çıkmış yazı antoloji gibi yayınlarda Mevlidinden söz edilememiştir. Şimdi ilk olarak Muhibbî'nin bu eseri de ortaya çıkmış oluyor."

Âşık Muhibbî'nin kısa hayat hikâyesiyle bu eseri üzerine olan yeni bilgilerimizi ve hakkında şimdiye kadar yapılmış yayınların listesinin bu kitabın son sayfalarında bulacaksınız.

Şairimizin türlü eserlerindeki beyit sayısı Muhibbî kitabımızda 475'tir.Sonradan Türk Folklor Araştırmaları dergisinin iki ayrı sayısında çıkan iki koşması ile bu sayı 499 olmuştur. Şimdi ise elimizdeki Mevlidle birlikte beyitler 944 sayıya varmış oluyor ki, bunun 445 beyiti Mevlid içindedir.Muhibbî Babanın 100. ölüm yılında bulunuyoruz. Ölümünün ikinci yıllarında, *"Yapılmış mezar, türbe istemiyor, istemez."* gibi gereksiz bir inanç ortaya atılmıştı. Bunun sonucu olarak şimdi, köyde bir toprak ve taş yığını halinde bir mezar görülüyor. İki yıl önce şairin köyünde

Kalkındırma ve Güzelleştirme Derneği, mezarının yaptırılması işini benimseyip ele aldı, var olsunlar. Yapılacak iş onun *"şanına layık"* olmasa bile, Dernek yöneticilerinin bu davranışları kadir bilirliliğin güzel bir örneğidir. Kararları gereğince eserin satışından sağlanacak gelir, sahibinin mezar taşı olacaktır. Muhibbî'nin otuz yıllık araştırmacı olarak dernekçi köylülerime buracıkta şükran duygularımı belirtir, kendilerini gönülden kutlarım.

Mevlîdî'nin yayılmasıyla Tanrı âşığı Muhibbî'nin ruhu da bizler kadar sevinmiş olsa gerek. Nur içinde yatsın. Onun özlüğünü unutulmaktan kurtarma uğrunda çalışanları da Ulu Tanrı aziz kılsın.

Mustafa Âdil ÖZDER (Ankara 11 Ekim 1967)

Yusufeli İlçesi Demirkent Kalkındırma ve Güzelleştirme Derneği İdare Kurulu Başkanlığı

Sayın Mevlid Okuyucusu,

Ulu Tanrının rahmeti, Hazreti Peygamber'in şefaati, okuyan ve dinleyenlerin üzerine olsun.

Âşık Muhibbî'nin Mevlid-i Şerifi adıyla sunulan bu dizin eserin aslı 32 sayfa üzerine mavi mürekkeple yazılmıştır. Yazı sülüstür. Eserin şimdiye kadar tek nüshası bulunabilmiştir. O da, Muhibbî'nin kızının torunlarından Bayan Zöhre eliyle, 1914-18 savaşında muhacirlikle gidip yerleştikleri Eskişehir'den getirilerek köyümüze armağan edilen nüshadır. Bu yazma eser, yüz şu kadar yıldan beri elden ele dolaşıp eskimiş, kimi yerleri yırtılmıştır. Elden çıkıp kaybolma durumundaki eserin yayımı ile hem bir kültür hizmeti gördüğümüze, hem de şairin mezarının yapılmasına ve dolayısıyla köyümüzün güzelleştirilmesine yardımcı olduğumuza inanıyoruz.

Otuz yıldan beri Artvin ilimizin tarihini ve şairlerini araştırıp tespit eden ve bu konuda bir hayli yayım da yapan köyümüzün yetişkinlerinden Mustafa Âdil Özder hocamızın teşvikleri üzerine, Derneğimizin 16 Ocak 1967 günü toplanan Genel Kurulu, Muhibbî Mevlidinin basılmasını prensip olarak kabul etmişti. Hocamız Özder, Mevlidin yeni yazıya çevrilerek, eser sahibi Muhibbî Baba'nın hayat safhalarıyla Mevlid hakkındaki görüşlerini de eser sonuna eklemeyi fahrî olarak kabul etmişlerdir.

Yapılan hazırlıklardan sonra Derneğimiz İdare Kurulunun 6 ve 22 Temmuz 1967 günlerinde yaptığı toplantılar sonunda, aldığı 16 ve 17 sayılı kararlarla Mevlidin 1250-2000 sayı arası basılması kabul edilmiştir.

Karar gereğince, Mevlidin satışından sağlanacak gelirin tamamı Muhibbî mezarının yapımına harcanacaktır. Muhibbî Babayı çok iyi bilen hemşerilerimizin ve halk edebiyatı meraklılarının bu eserin Derneğimize yardımcı olmalarını candan dileriz. Eserin sonuna alınması uygun görülen Muhibbî mezarının bugünkü durumunu gösteren resim karşısında duygularımızın harekete geçmemesi mümkün değildir.

Yıllardan beri hakkında yazılar yazılıp tanıtılmış ünlü ozanımıza lâyük bir anıt yaptırabilirsek mutlu olacağız. Derneğimize bu imkânı kazandıracak hemşerilerimize şimdiden teşekkür etmek isteriz.

Fahrî olarak eseri yeni yazıya çeviren ve bilgilerini ekleyen yazarımız sayın hocamıza da bu alandaki çalışmalarında daha nice uzun yıllar ve esenlikler diler, kendisine Dernek adına şükranlarımızı sunarız.

Yaşar Faris AŞÇI

Dernek Başkanı

Demirkent 24 Temmuz 1967

BİRİNCİ BÖLÜM - MEVLİD-İ ŞERİF

HÂZÂ MEVLİD-İ ŞERİF¹

Bismillahirrahmanirahim

Çü Bismillah durur sözlerde miftah,
Her işte diseler feth ide Fettah.

Rahîmullah durur rahman da Oldur,
Günahkâr kullarına fazlı boldur.

Şükürler kılalım ana Hudâ'dır,
Ana şükretmeyen andan cüdadır.

Diyelim her işin önünde Allah,
Tamama ergöriser anı billah.

Evvel Allah'tır ki anın önü yok,
Âhir Allah'tır kim anın sonu yok.

Her ne var emriyle anın var olur,
Kimisi yâr kimisi ağyâr olur.

Devlet anı kim ana lûtfün vere,
Vay ana kim Tanrı'nın kahrı ere.

---

¹ Mevlidin I. Bölümü mesnevi tarzıyla yazılmış bir “*münaccat*”tır. Kafiye dizilişi ise şöyledir: “aa, bb, cc, dd....” Vezinleri incelediğimizde farklı ölçüler görülmektedir.

Hakk'ın emri iledir her dilde söz,
Görür Hakk'ın varlığıyla cümle göz.

Bilürüz kim budur Ma'bud-ı mutlak,
Münezzektir anın zâtı muhakkak.

Kün emriyle oluptur cümle sübut,
.....(bu mısra nüshada yırtıktır).

Nimeti bile doludur her yere,
Rahmeti bile övülür her nere.

Rahmetidir dertlere derman olan,
Emrini tutan durur sıhhat bulan.

Rahmetidir dilde tevhit söyleten,
Tevhidin dilden komak sana neden.

Rahmetinden bizi insan eyledi,
Hem Habib'in bize ihsan eyledi.

Rahmete sebep olan Oldur bize,
Himmete sebep olan Oldur bize.

Cümle eşya varlığa oldu sebep,
Rahmeten-lil-Âlemîn dedi bu leb.

Rahmetidir Ahmed anın rahmeti,
Ümmetine mesken etti cenneti.

Rahmetullah sözünü söyleyelim,
Şevk ile canımızı toylayalım.

Rahmetullahtır Resul'ün Mevlidi,
Hak anınçün etti halk bu mevcudu.

Ol Habib'in âline ashâbına,
Ensar-u muhacirîn ahabına.

Her nefes ruhlarına bin bir selam,
Bizden olsun tâ ebed yevm-el kıyam.

Âşık isen dû çihanın fahrine,
Ver salâvat aşkla anın ruhuna.

II. Bölüm (Giriş)²

Bilin rahmet-i rahmandır,
Bu Mevlid-i Habibullah.
Günah derdine dermandır,
Bu Mevlid-i Habibullah.

---

² Bu bölüm Mevlidin giriş bölümüdür ve 4/4 semai şekliyle yazılmıştır.

Resul'e her kim ümmettir,
İşi ta'zim-ü hürmettir,
Sevisine alamettir,
Bu Mevlid-i Habibullah.

Ölünce seni rahmete,
Kıyamette şefaate,
Sebeb olur deracate,
Bu Mevlid-i Habibullah.

Buna her kim kulak urmaz,
Hakk'ın rızasını bulmaz,
Kalan sözler gibi olmaz
Bu Mevlid-i Habibullah.

Eğer ümmet isen kardaş,
Resul'ün aşkına dök yaş,
Akıt sen de gözünden yaş,
Bu Mevlid-i Habibullah.

Sakın şöhret sevap almaz,
Hakk'ın rahmetini bulmaz,
Riyâ ile kabul olmaz,
Bu Mevlid-i Habibullah.

Edesin cân-ü gönülden,
O'dur kıymetli her gülden,
Gelip geçtikçe bil elden,
Bu Mevlid-i Habibullah.

Muhibbî songu hayr olsun,
Din-ü imân ile dolsun,
Yarın sana şef'i olsun,
Bu Mevlid-i Habibullah.

*“Uyalım biz kim ana Oldur imam,
Diyelim hem esselâtü-vesselâm.”*

*“Kaal'en Nebiyyü Alehisselatü-vesselam: Evvel mâ halekallahu
rûhi ve evvel ma halakallahu nûri ve evvel mâ hahalekallahu akli ve
evvel ma halekallah 'ül kalemi”*

III. Bölüm³

Şîre ehli şöyle takrir eyledi,
Kâ'bulahbar'dan rivayet eyledi.

İmdi işit Kâ'bulahbar söyledi,
Hak Resulünden hikâyet eyledi.

---

³ III: Bölüm, mesnevi tarzında yazılmıştır. Peygamber Efendimizin ana rahmine düşmesi anlatılır.

Söyleyelim evvel Abdullah sözün,
Büyüyecek hem ana verdi kızın.

Âmine Hatun idi anın adı,
Nakl edenler hep bunu böyle dedi.

Analığa layık olmuş Ol nura,
Kıyas eylen hüsnünü ana göre.

Bir nice müddet bilece kaldılar,
Nurunun şavkıyla handan oldular.

Âmine umardı nuru nakl ede,
Gussa vü teşvişi gönlünden gide.

Bir gün Abdullah ata bindi gide,
Kûh-i Arafât'ta dua ede.

Bir kişi hatun Arab'da var idi,
Mürre kızı Fâtma derler idi.

Bildi ol nur ıssını kim oliser,
Rahmet-i Hakk'ı anınla buliser.

Gördüğü dem nuru kapıldı canı,
Dedi Abdullah'a kim gel al beni.

Abdullah ol hatuna dedi meğer,
Ertesi gün gelüben verem haber.

Geçti Abdullah yoluna gitti hoş,
Kim Arafat'tan yana evlâya koş.

Issıda gezer iken kim susadı,
Yürüyüben her yana su aradı.

Gördü Arafat eteğinde ey can,
Bir kaya dibinde su olmuş revan.

Gördü Abdullah taaccüp eyledi,
Attan inüp içti gör kim neyledi.

Dinle imdi ne kılur Ol bi-niyaz,
Hatife emr eyledi verdi avaz.

Ya Abdullah ol sudan gusl eyle iç,
Kalmaya gönlünde zerrece gam hiç.

Sudan içti Abdullah gusl eyledi,
Bindi atına yönün ev eyledi.

Gaib oldu ol su Allah emrile,
Zira çıkmış idi Allah emrile.

Cümle eşya söze geldiler tamam,
Verdiler Abdullah’a bir bir selâm.

Gitti andan geldi ol hem evine,
Karşı çıktı hizmet etti Emine.

.....(yırtılmış) işit ol gece,
Âmine nakl eyler ol nuru nice.

Hak Taala Cibril’e emr eyledi,
Cebrail gökte münâdi eyledi.

Dedi Rahman’ın Habibî Mustafa,
Ol mürüvvet madeni kân-i safa.

Cümle halk içinde Hakk’ın sevdüğü,
Hürmet edüp herkese hem övdüğü.

Bu gece düşer anası rahmına,
Ol durur merhem günahlar zahmına.

Artırınız tâatı hep bu gece,
Zikr-ü tesbihinizi kılın yüce.

Ki bezettik hem dahi cennetleri,
Saçılır be gece Hak rahmetleri.

Abdullah'ın şevki galipti katı,
Sahibine vere ol emaneti.

Düştü hazineye Ol nur danesi,
Âmine sedeftir Ol dür danesi.

Erte oldu durdu Abdullah meğer,
Buldu ol hatunu kim almak diler.

Bakmadı hatun anın hiç yüzünne,
Tutmadı kulak dahi hem sözüne.

Dedi sende yok garazım er kişi,
Maksuduna ermez imiş her kişi.

Maksudum nur idi ele gelmedi,
Bildiğim Hak'tan nasibim olmadı.

Takdir olsaydı görür tedbir işi,
Övünürsün işledim falan işi.

Biliniz Hak'dan imiş cümle dilek,
Kul olanlar kulluğun bilmek gerek.

*“Ümmet isen Ol Habibe sen tamam,
Aşk ile di esselâtü vesselâm.”*

IV. Bölüm⁴

Yüklü oldu Âmine Hak dostuna,
Çöktü Hak rahmeti anın üstüne.

Ehl-i gök Âmine'yi eyler taraf,
Karşısına hep dururlar saf saf.

Ol gece kim düştü ana rahmine,
Bir ferîştah indi Kâbe damına.

Çağrışuben muştular Peygamberi,
Biliniz ins-ü melek cinn-ü peri.

Geliserdir âlemiynin rahmeti,
İdeserdir âsilere şefkati.

İde derman kamu dermansızlara,
Vere havzından şarab susuzlara.

Şer'i nuru küfrü zannı bozuser,
Din-i İslâm tedbirin Ol düzisyer.

---

⁴ IV. Bölüm mesnevi şekliyle yazılmıştır. “*Kabedeki mucizeler ve Hz. Amine'nin işittikleri ve onu gören engellilerin iyi oldukları*” ile ilgili bilgiler aktarılmıştır.

Erdi Âmine'ye dahi bir nida
Anı dahi işit ne dedi Hudâ.

Muştuluk olsun dedi Âmine'ye,
Dürr-i Hakk'a zarf olan hazineye.

Düştü rahmine bu gece Ol halim,
Ol selîm-ü Ol atûf-u Ol âlîm.

Hoca-i kevineyn Oldur âleme,
Secde andan ötürü farz-âdeme.

Âmine çünkü işitti bu sözü,
Şad oluben güldü hem gönlü gözü.

Benzi anın hiç tagayyür etmedi,
Karnı dahi zerrece büyütmedi.

Görse sayrı kişiler Âmine'yi,
Sağalırdı sağlığından da iyi.

Gözsüz olan tutsa kulak sözüne
Hak Taala nur verirdi gözüne.

Ol yılına doğdu Rebi'ülevveli,
Geliserdir dünyaya halkın beyi.

*“Tâ veresin candan efendim tamam,
Aşkî ile esselâtü vesselâm.”*

V. Bölüm⁵

Gördük şükür Muhammed’in,
Doğduğu ay doğdu yine.
Hak Habibi can Ahmed’in,
Doğduğu ay doğdu yine.

Karaları ak eyleyen,
Bâtılları hak eyleyen,
Gökte Ay’ı şak eyleyen,
Doğduğu ay doğdu yine.

Hil’at-i levlâk örünen,
Arş üzre çıkıp görünen,
Tâc-i Risalet bürünen,
Doğduğu ay doğdu yine.

Hak ile buldu sohbeti,
Andan diledi ümmeti,
İki cihanın rahmeti,
Doğduğu ay doğdu yine.

---

⁵ V. Bölüm, semai şekliyle yazılmıştır. Rebiyülevvel ayının doğuşu anlatılmıştır.

Mevlidine izzet kılan,
Hak rahmetin oldur bulan,
Âsilere şefî' olan,
Doğduğu ay doğdu yine.

Sevdim diyen çoktur anı,
Âşığıysan gelsin kanı,
Bilin ki Ol canlar canı,
Doğduğu ay doğdu yine.

Yerler göklerin serveri,
Cümle Nebiler serderi,
Âhir zaman Peygamberi,
Doğduğu ay doğdu yine

Kân-i kerem kalbe safa,
Ümmetine kılan vefa,
Hakk'ın Habibi Mustafa
Doğduğu ay doğdu yine.

Gaflette kalma ey kişi,
Terk eyle yolunda başı,
Mahşer yerinin güneşi,
Doğduğu ay doğdu yine.

Şükr et Muhibbî bu güne,
İlgöre seni ol güne,
Derman olan can derdine,
Doğduğu ay doğdu yine.

*“Kişi sevdiğinin sözün ıştır aşk ile candan
Seversen Ahmed’i ıştır sözünü aşk ile candan.”*

VI. Bölüm⁶

Nebiler Serveri Tâhâ,
Bu ayda geldi dünyaya,
Saçı leyl-ü yüzü dûhâ,
Bu ayda geldi dünyaya.

Bu İslâm dinini kuran,
Küfürden dünyayı yuyan,
Nübüvvet hil’atın giyen,
Bu ayda geldi dünyaya.

Getiren bize Kur’an’ı,
Kılan göklere seyrânı,
Ki Ol mahbûb-u Rahmânî
Bu ayda geldi dünyaya.

---

⁶ VI. Bölüm, Hz. Muhammed’in doğumunu anlatan kısımdır. Semai şekliyle yazılmıştır.

Bu dünyada garip olan,
Yaratana Habib olan,
Kamu derde tabib olan,
Bu ayda geldi dünyaya.

Kılan ümmetine himmet,
Dü âleme olan rahmet,
Muhammed Mustafa Ahmet,
Bu ayda geldi dünyaya.

Kim Oldur rahmet-i rahman,
İşidir mu'ciz-i Kur'an,
Risalet tahtına sultan,
Bu ayda geldi dünyaya.

Muhibbî Ol nûr-u vehhâc,
Eden Ma'buduna mi'rac,
Kılan na'linin arşa tac,
Bu ayda geldi dünyaya.

*“Ger dilersen bulasın oddan necat
Aşk ile derd ile edin esselât”*

VII. Bölüm⁷

Ne hürmetli yaratmıştır bu ayı ol yüce Rahman,
Bu ayda geldi dünyaya Hakk’a mahbûb olan sultan.

Bu ayda cennetin halkı bezendi geldi dünyaya,
Resul’e kıldılar hizmet melekler huriler gılman.

Vücuda geldiği gece bu aydadır Habibin kim,
Sevnişiben dile geldi uçan kuşlar yürür hayvan.

Ana tazim edüp Mevlâ yarattı cümle mahlûku,
Ol olmazsa bilinmezdi nicedir din ile imân.

Anı sever isen candan uyuma meclisinde sen,
Edüp ümmet-i aşkına o sultan canını kurban.

Şu meclisinde Allah’ın Habib’i adı angılsa,
Salât söyle anın aşkıyla gönlünde ola sultan.

Muhibbî cân-ü gönlünden ana ümmet isen gerçək,
Tutasın sünnetin anın işidesin nedir Kur’an.

---

⁷ VII. Bölümde övgü bulunmaktadır. Peygamber Efendimiz övülmüştür. Gazel şelkiyle yazılan bu dizelerin birçok yerinde, aruz vezninin “*Mefâîlün / Mefâîlün / Mefâîlün / Mefâîlün*” kalıbı bulunmaktadır.

*“Kişi sevdüğinin sözün işitir aşk ile candan,
Sevensen Ahmed’i işit gözün aşkı ile candan.”*

VIII. Bölüm⁸

Kılurlar Hakk’a çok şükür,
Bu Mevlid ayı doğuncak.
Ederler cem’ olup zikri,
Bu Mevlid ayı doğuncak.

Sevnişüben yine ümmet,
Umarlar Tanrıdan rahmet,
Ederler her birin sohbet,
Bu Mevlid ayı doğuncak.

Resulün âşık ümmeti,
Eder bu aya hürmeti,
Yedirir türlü nimeti,
Bu Mevlid ayı doğuncak.

Uyuma uyku gaflettir,
Ki gaflet ulu mihnettir,
Resul sohbeti rahmettir,
Bu Mevlid ayı doğuncak.

---

⁸ VIII. Bölüm, Semai şekliyle yazılmıştır. Mevlid ayı övülmektedir.

Edin aşk ile sohbeti,
Geçirmen işbu fırsatı,
Verin çok çok salavatı,
Bu Mevlid ayı doğuncak.

Âşıklar can-ü cânandır,
Ki sohbetleri seyrandır,
Bilin ümmete bayramdır,
Bu Mevlid ayı gelincek.

Muhibbî bunda kalmazsın,
Gidince yine gelmezsin,
Bu sohbetleri bulmazsın,
Bu Mevlid ayı gidincek.

*“Kişi sevdiğinin sözün işitir aşk ile candan,
Seversen Ahmed’i, işit sözünü aşk ile candan.”*

IX. Bölüm⁹

Muştulayın âşıkları,
Doğdu yine Mevlid ayı.
Ümmet olan sadıkları,
Doğdu yine Mevlid ayı.

---

⁹ IX. Bölümde, bir önceki bölüm gibi, Mevlid ayına övgü, devam etmektedir.

Günleridir bayram günü,
Kadir yarattırır dünü,
İrgördu şükür ol gani,
Doğdu yine Mevlid ayı.

Can ile kulak tutana,
Muhammed'in sohbetine,
Rahmet durur ümmetine,
Doğdu yine Mevlid ayı.

Uyku giren sürme göze,
Od getirir yârin yüze,
Hak'tan inayettir bize,
Doğdu yine Mevlid ayı.

Gökten melekler ineler,
Yerin yüzünü döneler,
Sohbetlere cem' olalar,
Doğdu yine Mevlid ayı.

Âlem dola rahmet ile,
İslâm'a kuvvet katıla,
Gel yatmagıl gaflet ile,
Doğdu yine Mevlid ayı.

Muhibbî gafletten uyan,
Şevk-i Muhammed'e boyan,
Gelsinler ümmetim diyen,
Doğdu yine Mevlid ayı.

*“Ümmet isen sıdk ile ana tamam,
Derd ile esselatü vesselâm.”*

X. Bölüm¹⁰

Oldu ayın on ikinci gecesi,
Yakın oldu ol hümânın doğması.

Dilediler ol bedir ayı doğa,
Vurdu anın pertevi taş a dağa.

Ol nurun doğması çün oldu yakın,
Gele halka bildire ol Halık'ın.

Cennetin kapuların hep açtılar,
Âlemiyne misk-ü anber saçtılar.

Zemzem ile doldu dünyanın içi,
Sevinür kim var ise ulu küçü(k).

---

¹⁰ X. Bölüm, “*Veladet bahri*”dir. Mesnevi şekliyle yazılmıştır.

Derler idi Ahmed'e olduk gulam,
Çağrışırar esselâtü vesselâm.

Geldi Cibril şad olup güle güle,
Var elinde üç âlem dahi bile.

Dikti meşrikte âlemin birisin,
Mağribe iletti hem ikincisin.

Dikti üçüncüyü Kâbe üstüne,
Gör nice izzet kılar Hak dostuna.

*“Ger dilersen bulasın oddan necat,
Derd ile aş ile kile deyin esselât.”*

Bu mahallin var ise kim râvisi,
Âmine'dir cümlesinin râvisi.

Dedi kayın atam Abdülmuttalip,
Nuru saklamak için katı talip.

Oğlu Abdullah meğer ölmüş idi,
Hizmetime ol kefil olmuş idi.

Saklar idi şerr-i düşmandan beni,
Nitekim saklar idi hem canını.

Kilit urdu gitti kapı üstüne,
Benim ile yok idi hiç kimse ne.

Otururdum ben yalaguz ol gece,
Doldu dünya gulgule uçtan uca.

Derler idi esselâtü vesselâm,
Doğuser bu gece ol bedr-üt-tamam.

Evimin üstü götürüldü haman,
Dört dıvarı dahi açıldı haman.

Görürdüm dünya içi nur doludur,
Ol gece cümle geceden uludur.

İllâ evimdir nura menba olan,
Anı sevendir nura makbul olan.

Dahi arşa direk olmuştu o nur,
Şâdi oldum gönlüme doldu sürür.

Bir bölük hatun girdi içeri,
Kavuşturur her birin elin duru.

Benzemez anlar bu dünya halkına,
Doyamadım anların ben hulkuna.

Her biri etti bana izzetleri,
Kalbe bastı anların ben himmetleri.

İçlerinden biri bana söyledi,
Halime bakıp terahhüm eyledi.

Dedi biz hûrileriz işit sözü,
Hâlikımız kulluğa saldı bizi.

Geldik eşîğinde hizmet kalmağa,
Eli bağlı feraveşin olmağa.

Muştuluk olsun sana bilgil ey can,
Doğuserdir devlet-i âhir zaman.

Bu gece senden doğuser Mustafa,
Âlemiyne rahmet olan pür safa.

Doğuserdir ol kıyamet güneşi,
Rahmeti anınla bulur her kişi.

Doğuser ol cümle câna can olan,
Şu günahlar derdine derman olan.

Çün işittim ol huriler sözünü,
Görmeye uyudum oğlum yüzünü.

Âmine eder ki ben gördüm yine,
Bir kuş indi havadan döne döne.

Gövdesi kuştur veli âdem yüzü,
Görmedi kimse anın gibi yüzü.

Geldi katıma benim verdi selâm,
Lutf ile anlar bana söyler kelâm.

Var idi nurdan elinde bir kadeh,
Verdi bana dedi iç bulgıl fereh.

İçtim anı ol kuşun sözü ile,
Sandım içinde anın buzu bile.

Aklığına benzemezdi kar anın,
Tadına hiç benzemez şeker anın.

Dinle imdi sonra ol kuş neyledi,
Kanadiyle arkamı pek sığadı.

Ol şirin ehliyetin sermayesi,
Hem hakikat bahrinin dür danesi.

Doğdu ol saatte ol nurdan vücut,
Doğduğu dem Allaha kıldı sücût.

*“Uyalım kim biz ana oldur imam,
Diyelim hem esselâtü vesselâm.”*

XI. Bölüm¹¹

Rebiyülevvel ayında,
İşit idem sana nice.
Yaratılmış dile geldi,
Muhammet doğduğu gece.

Hudâ Cibril’e emr etti,
Göğü cihanı bezetti,
Huriler hizmete gitti,
Muhammet doğduğu gece.

Yer ve gök nur ile doldu,
Melekler birleşip geldi,
Cem’i şad olup güldü,
Muhammet doğduğu gece.

Rıdvan uçmakları açtı,
Kokusun âleme saçtı,
Save bahri yere geçti,
Muhammet doğduğu gece.

---

¹¹ Bu bölümde Hz. Peygamberi’nin doğduğu gece anlatılmaktadır. Semai şeklimdedir.

Yıkıldı tahtı Kisrâ'nın,
Büküldü belî şeytanın,
Şerefi arttı İslâm'ın,
Muhammet doğduğı gece.

İşarettir bu ümmete,
Ererler çün saadete,
Dü âlem battı rahmete,
Muhammet doğduğı gece.

Sevnişür cümle hâs-ü âmm,
Ederler izzet-ü ikram,
Edelim biz dahi bayram,
Muhammet doğduğı gece.

Gider Muhibbî gafleti,
Can ile sev Muhammed'i,
Oku Mevlid-i Ahmed'i,
Muhammet doğduğı gece.

*“Muhammet'tir Habibullah iki âlem de rahmettir,
Canında var ise aşkı bil imdi hayr alâmettir.”*

XII. Bölüm¹²

Ya Rab şükür bu kulların,
Yetiştiler bu Mevlide.
Görüp bu mübarek ayı,
Eriştiler bu Mevlide.

Bu ayda bil Peygamberi,
Oldu anasından beri,
Gök ehlinin cümle varı,
Koştular bu Mevlide.

Doğucak ol Hakk'ın hası,
Hayrette kaldı anası,
Hûriler oldu dâyesi,
Yapıştılar bu Mevlide.

Doğduğu dem din serveri,
Göge dolup durur nuru,
Sevnişüben nice hûri,
Gülüştüler bu Mevlide.

---

¹² XII. Bölümde Viladet ile ilgili övgüler, semai şekliyle verilmiştir.

Ol Safaları ol zaman,
Dil nicedir ede beyan,
Çarha girip Nuh Süleyman,
Seviřtiler bu Mevlide.

şeytan ile oğlanları,
Dahi anın ı'vanları,
Ey nice din düşmanları,
Döğüştüler bu Mevlide.

Muhibbî der, daim selâm,
Ol servere her subh-u şam,
Hizmet edüp oldu gulam,
Feriřtehlen bu Mevlide.

*“Ger diler sen bulasın oddan necat,
Aşk ile derd ile deyin esselât”*

XIII. Bölüm¹³

Yüz bin şükür yine erdik,
Muhammed'in Mevlidine,
Ümmet isen tut kulağın,
Muhammed'in Mevlidine.

---

¹³ XIII. Bölümde Mevlidin aşk dinlenmesinin insanlara yararı olacağından bahsetmiştir.

Aşk ile dinlesen n'ola,
Canın imân ile dola,
İzzet kılan rahmet bula,
Muhammed'in Mevlidine.

Bu idi ol Hak'dan dilek,
Arş'u kürsü yedi felek,
Kul oldular hûri melek,
Muhammed'in Mevlidine.

Dağlarla taşlar şevk edüp,
Hep birden dile geldikçe,
Sevnişüben muştulanır,
Muhammed'in Mevlidine.

Rahmetiyle bu âleme,
Doldu cennet kokuları,
Saçtı hûriler gevheri,
Muhammed'in Mevlidine.

Uyku yükün at yabana,
Gel imdi derd ile yana,
Havz-ı Kevser kana kana,
Muhammed'in Mevlidine.

Doğmayana ad olmadı,
Pâk diyecek dâd olmadı,
Veren veren yâd olmadı,
Muhammed'in Mevlidine.

Onca hatayı dil ile,
Ne layıksız biz almaya,
İzzet kılan sensin Ya Rab,
Habibinin Mevlidine.

Habîb'inin hürmetiyle (?),
Cümle imân ehli bile,
Muhubbî'yi bağışlagıl,
Ol Server'in Mevlidine.

*“Ger dilersin bulasın oddan necat,
Aşk ile derd ile deyin essalat”*

XIV. Bölüm¹⁴

Çekmedi bir zerre zahmet anası,
Nesne vaki olmadı kim yunası.

---

¹⁴ XIV. Bölüm, Peygamber Efendimizin doğumu ile birlikte görünüşünü anlatan hilye niteliğindedir. Mesnevi şekliye yazılmıştır.

Secdedeyken diledi ümmetini,
Hakk'ın hem fazlı ile rahmetini.

Doğduğu dem dedi birsin yâ İlâh,
Ben kulunam hem Resul'ün padişah.

Dudağından çıktı nur söyleyecek,
Gizli kılmadı ne kim var görecek.

Yeryüzüne çünkü bastı ayağı,
Ol günahkâr ümmetinin dayacağı.

Ol gecede cümle canlar sevnîşür,
Server'in ziyaretine uçuşur.

Kaçtı şeytan yeryüzünden ol gece,
Aktı kanları gözünden ol gece.

Çağrışur taşlar ağaçlar ol gece,
Merhaba der sevnîşürler ol gece.

Nurla doldu Mekke şehri ol gece,
Yere geçti Save bahri ol gece.

Anı seven açtı gözün ol gece,
Cümle putlar düştü yüzün ol gece.

Ehl-i şirki bastı gaflet ol gece,
Üstlerine çöktü zulmet ol gece.

Ol gece doğdu mübin-ü hem emin,
Ol Habib-ü rahmeten-lilâlemîn.

Ol gece bin bir kilisâ kubbesi,
Yok oluben yere geçti cümlesi.

Oldu kül ateşperestlerin odu,
Ol yanaldan bazılar bin yıl dedi.

Vaki oldu çok vakayi ol gece,
Saysam anı çıkaramazdım onca.

Cümle âlem halkı bildiler anı,
Doğdu ol iki cihanın sultanı.

Ol huriler doğduğun kim gördüler,
Yüzlerini ayağına sürdüler.

Öptü anın eline her bir melek,
Kaldırıp el dilediler çok dilek.

Âmine eder cemadat sözleri,
Hey'eti hûr hem huridir yüzleri.

Hayretimden hayran olup bakarım,
Oğlumun aşkıyla gönlüm yakarım

Ağzım içinde tutuldu bu dilim,
İllâ mümkündür gele aklım benim.

Kendimi devşürüben derdim özüm,
Def'a oğlum yana döndürdüm yüzüm.

Baktım anı evde ben göremedim,
Hûrileri dahi hiç göremedim.

Yandı bağrım derd düştü içime,
Kıvranırdım od düştü içime.

Gördüm aldı yine geldi hûriler,
Öptüler anı önüme kodular.

Dediler kim korkma alıp gitmedik,
Hazret'e gittik yaban iletmedik.

Lutfu ile çok Habibin toyladı,
Fazlı ile çok atâlar eyledi.

Dedi Allah yâ Habib sen rahmetin,
Hurmetine aff olunsun ümmetin.

Çün işittim hûrilerin sözünü,
Bu kez aldım yüzüm urdum yüzünü.

Öpüben hem bağıma bastım anı,
Ol latafet madeni görklü canı.

Koktu bana türlü göğçek kokular,
Anı seven ol kokuyu kokular.

Gördüm anı sürmelemişler gözün,
Nur tenine dahi saçmışlar tozun.

Ol gece kim geldi ol nur dünyaya,
İşittik nice nur doldu dünyaya.

Ol gece dedesi ne etmiş idi,
Kapuyu kilitleyip gitmiş idi.

Ol gece Kâbe'yi eylerdi tavaf,
Hak Taalâ'dan diler ola muaf.

Gördü Kâbe yere yattı ol gece,
Gördüğü dem hayret etti ol gece.

Secde eyler Âmine'nin evine,
Hiç zarar gelmedi ol kalktı yine.

Mekke içindeki putlar ol gece,
Düştü yere yüzü üzre ol gece.

Âvaz ile dedi Kâbe âşikâr,
Gitti bâtil geliser hak âşikâr.

Abdülmuttalip kim ol şeybe koca,
Bildi kim doğdu Muhammet ol gece.

Kodu tavaflı tez döndü evine,
Açtı kapu karşı çıktı Âmine.

Baktı ol dem Âmine'nin yüzüne,
Görmedi nuru dedi özüne.

Kanı alındaki nuru neyledin,
Kendini sen şöyle yoksul eyledin.

Âmine der hem Beşir-ü hem nezir,
Kalb-i Hakk'ın manzarı şems-i münir.

Ol mürüvvet madeni kân-i safa,
Yeni kim doğdu Muhammet Mustafa.

Nûr anındı bendedi âriyyeti,
Sahibine verdim ol emaneti.

Kasd kıldı gire eve ol koca,
Dû cihanın fahrini göre nice.

Heybet ile bir kimesne haykırır,
Kimdir ol kim bunda içeri girür.

Dedi destur ver görem oğul balın,
Yüz sürüp ayağına öpem elin.

Dedi destur yok size bil üç güne,
Verme zahmet kend'özüne dön gene.

Cümle gök ehli melekler geeler,
Üç güne dek hep ziyaret kılalar.

Sonra size destur oliser bilin,
Dâye bulun besletin hizmet kılın.

Bu sözü işitti Ahmet dedesi,
Şâziden bilmez ki kanda gidesi.

Sen de şâd ol ümmet oldun Ahmed'e,
Ver salavat aşk ile Muhammed'e.

Üç gün oldu geldi şiybe evine,
Eline sundu Resul'ü Âmine.

Baktı gördü ol Resululah yüzün,
Secde kıldı toprağa sürdü yüzün.

Aksakalın sürdü hem ayağına,
Der niceler ermedi işbu güne.

Şükr edüp hem nice kurban eyledi,
Yedi gün ili ve şehri toyladı.

Bîhesap harcetti Ahmet yoluna,
Dost odur varın vere dost yoluna.

Nice sever gör Resul'ü can ile,
Bilmez idi din nedir imân ile.

Bilir idi olur peygamber anı,
Bilmez idi nice olur ol anı.

Sevgisine ederiz biz daveti,
Ortaya getirmeyiz maiyeti.

Sevgisinin var durur alâmeti,
Ver varını hem tutar ol sünneti.

Severiz dilde biz anı bol bol,
Şuna benzer dil sözü avuçta pul.

Pul ile kimler alır Peygamberi,
Ya nice sevmek olur Peygamberi.

Ya İlâhi ol Habib'in hürmeti,
Bizi aff et ol Resulün hurmeti.

Bize anın hurmetine hürmet et,
Cümle imân ehline sen rahmet et.
*“Seven anı şükr edüp candan tamam,
Derdle desinler saiâtü vesselâm.”*

XV. Bölüm¹⁵

Çün savuldu toy düğün kalabası,
Geldi Resul'ün katına dedesi.

Dedi Âmine'ye kim neyleyelim,
Ne kabileden dâye isteyelim.

Âmine eder ki hâtif söyledi,
Beni Sa'd'in kabilesinden dedi.

Adı Halime'dir Zübeyb'in kızı,
Bildim anı bu ayındı yıldızı.

---

¹⁵ XV. Bölüm, Peygamberimizin doğumdan sonraki uğuru, sütannesinin rüyası ve çevredeki insanların düşünceleri mesnevi şeklinde anlatmıştır.

İşte anı buluben algil bana,
Yakın olsun komağıl anı sona.

Kadir Allah gör ki ne işler kılur,
Neyi neye kârdır ol yeğ bilür.

Kıtlık idi ol yıl içi key katı,
Sıkılmış idi halkı kıtlık zahmeti.

Ol zaman ki ol Nebiy-yi muhterem,
Ana karnında iken ol pür kerem.

Ebrehe laini kim eshab-i fil,
Geldi Mekke üste çerisiyle bil.

Yıkmak içim Kâbe'yi hem ol lain,
Taşıya yabana taşın toprağın.

Ebabil kuşuyla Hak kahr eyledi,
Rızkı ile Mekke şehrin toyladı.

Bir kabile var idi gayet selim,
Adına derler idi Sa'd-i Halim.

Bir hatun anın içinde var idi,
Züveyb kızı Halime derler idi.

Bir gece yatar iken ol düş gürür,
Gördü kim dünya içini nur bürür.

Nur içinde çıkageldi bir civan,
Dedi beni emziren sensin heman.

Adım Ahmet'tir Hakk'ın mahbubiyem,
Cümle yaradılmışın maksudiyem.

Ya ana gel Mekke'de bul beni sen,
Hâlikım halk etmedi benden hasen.

Ol Halime çün uyandı uykudan,
Gördü evin içi dolmuş kokudan.

Helâline deyiverdi düşünü,
Gel göresin anın sevinişini.

Ol aradan azm edüben gittiler,
Geldiler Mekke'ye işit ne'ttiler.

Bu yanadan pes ki Abdülmuttalip,
Halime'yi bulmaya oldu talip.

İstediler buldular ol hatunu,
İllâ üstünde idi yırtık donu.

Soruben adını nedir bildiler,
Alıben Âmine'ye getirdiler.

Verdiler Server'i anın eline,
Titremek düştü canına tenine.

Verdiler nimet kese akça ele,
Türlü donla dahi bir bohça ile.

Aldı Ahmed'i hem çıktılar yola,
Kim ki hasta görse anı sağ ola.

Aktı suyu soğulan kuyuların,
Memesi süt doldu hem koyunların.

Yakmadılar evlerinde hiç çerak,
Gitti cevı âleme yakın ırak.

Vâkı' olsa ulu hacet bil ayan,
Halime evine gelirler haman.

Gelse gözsüzler görür gider idi,
Kötürüm gelse yürür gider idi.

Halime yoksul iken hem bay olur,
Kademinden Server'in devlet bulur.

Görmedim dedi ben andan hiç eser,
Şol kişi ki anı eder her beşer.

Besledim yıllar ile kışın yazın,
Ağladığın görmedim sürme gözün.

Komadım katımdan anı bir saat,
Görür idim türlü türlü mucizat.

Günde bir ayca kadar büyür idi,
Ayda bir bir yıl kadar olur idi.

Yürümeye başladı yeryüzüne,
Hasret idi arş ayağı tozuna.

Dedi ya Rab bana da eyle nasip,
Basa yüzüm üste ayak ol Habip.

Ol gece ki mi'rac etti Mustafa,
Buldu arş ol gecesi bin bir safa.

*“Sen de eğer bulmak istersen safa,
Ver salavat ol anınla pür safa.”*

XVI. Bölüm¹⁶

Çün dili hem söze ağaz eyledi,
Şükr ile Allaha niyaz eyledi.

Söyledi Allahü Ekber kebîren,
Velhamdüllilâh hamden kesîren.

Oğlan iken oyuna karışmadı,
Kimse ile itişüp sövüşmedi.

Yürür idi âdab ile pür usûl,
Zira olur cümle mahlûka Resul.

Var idi Halime'nin koyunları,
Güder idi onları oğlanları.

Girdi Ahmed dört yaşına ol zaman,
Dokuz ay geçmiş idi dahi zaman.

Görür idi kardeşler ol Hazreti,
Dü cihanın varlığı Hak rahmeti.

---

¹⁶ Bu bölümde, Peygamberimizin çocukluğu ve yadığı olaylar mesnevi şeklinde anlatılmıştır.

Gittiler ikisi dahi koyuna,
Aldı çomak gitmek ister koyuna.

Halime der sen emanetsin bana,
Korkarım ki bir zarar gelir sana.

Dedi ana saklayamazsın beni,
Padişah-i bî zeval saklar beni.

Bana oldur nazir-ü muin olan,
Gece gündüz hacetim reva kılan.

Var işine beni ısmarla ona,
Ol Kerim'in avni yetişür bana.

Gitti anda vardı koyun katına,
İmdi sen bak Allah'ın kudretine.

Bir koyunun ayağı aksağ idi,
Kemiği sınmıştı sanman sağ idi.

Tuttu mübarek eliyle ayağı,
Sağ oluben yine oldu bayağı.

Var idi kim hem bir arslan orada,
Koymamıştı canlıdan ol arada.

Gafilten onlar oraya vardılar,
Arslanı hem ol arada gördüler.

Dâye oğlu kaçmağa tuttu yüzün,
Tâki görmeye ol arslanın yüzün.

Dedi Server oğlana kim kaçma dur,
Gör ona ben neylerim sen bakadur.

Vardı arslana kim ol canlar canı,
Karşı geldi arslan ana yalanı.

Meskenet etti Habibi görücek,
Cümle mahlûk bilür anı görücek.

Sürüben yüzün yuvarlandı yere,
Diledi kim yerin altına gire.

Ne dedi ana mübin-ü hem emin,
Burada görmeyim seni git hemin.

Adın işidüp de kimse ürkmeye,
Ya seni görüben dahi korkmaya.

Gitti arslan andan hem tuttu sözün,
Biz kulağa koymayız anın sözün.

Geldiler akşam eve güle güle,
Karşı geldi Halime yele yele.

Öptü koştı bağına bastı anı,
Ol letafet madeni gönül canı.

Dedi oğlanlar o gün gördüğünü,
Arslanı ol yurttan sürdüğünü.

Dahi koyun ayağını dediler,
Orada olan bile dinlediler.

Ol gece geçti sabah oldu yine,
Vardı kardeşlere bile koyuna.

Sever dili dahi emir Hazretin,
Ver salavat bulasın Hak rahmetin.

Vardılar otlağa onlar ol zaman,
İki kişi çıkageldi nâgehan.

İzzet ile verdiler gelip selâm,
Dediler hem esselâtü vesselâm.

Ayağın sonra elini öptüler,
Okşayuben arkasını yıptiler.

Kamu izzet ettiler Hak dostuna,
Aldı serr-iserver'i diz üstüne.

Dediler korkma şehâ yâd değiliz,
Biz ferîştehler mutî-i bendeyiz.

Yardı göğsün aldılar yüreğini,
Deyüp Hak bilir işin yeğreğini.

Bize emretti ki Kevser suyula,
Yüreğini yuyarız Hak emrile.

Biri koynundan çıkardı ibriğin,
Kodu suyu biri yudu yüreğin.

Koydular ol dem yüreği yerine,
Sevmeyen anı yarın yerer yine.

Sığadılar göğsün anın nettiler,
Yine alnın öpüben hem gittiler.

Acımadı zerrece kan çıkmadı,
İllâ kardeşleri ana bakmadı.

Gitti birisi eve yile yile,
Hiç biri kalmadı koyunla bile.

Vardı dedi Halime'ye ol işi,
Baş açıben Halime döktü yaşı.

Ne deyem ben ol Abdülmuttalib'e,
Zi hayıf emeklerim oldu heba.

Can acısından seğırtti ol yana,
Anı görenler kamu kaldı dona.

Dedi gözüm nuru Ahmet kandasın,
Dü cihan Serveri Ahmet kandasın.

Erdi feryad edüben saçın yola,
Gördü Ahmet oturur güle güle.

Yüzü nuru âleme şule olur,
Anı seven Hak rızasını bulur.

Halime eder eyâ canım canı,
Bilmezim uçuk mu tuttu oğlanı.

Dediler feryatla ona ey ana,
Bize bugün ne iş oldu gör yine.

Kardeşimiz öldürdü iki kişi,
Ol söz ile aktı gözümüz yaşı.

Dedi Ahmet gerçek derler ya ana,
İki kişi geldi ve gitti yine.

Aldı Halime eve geldi anı,
Korkusundan kalmadı tende canı.

Dediler bunu alıp gitmek gerek,
Mekke’de anaya iletmek gerek.

Alıben iletiler anasına,
Dahi Abdülmuttalip atasına.

Gördüler göz noktası oldu Habib,
Dahi canlar noktası oldu Habib.

Komazdı dedesi katından anı,
Canı gibi sever idi ol canı.

Öptü ana ve dedesi alnını,
Her birinin şad kıldı canını.

Dedesi Mekke’de bil kaadı idi,
İl vilâyet hükmüne razı idi.

Her ne türlü dava kim gelse ana,
Sorar idi dedesi nazmın ona.

Nice müddet bile geçti günleri,
Dünleri kadirdi bayram günleri.

Iydına ermek dilersen sen tamam,
Oku Ahmed ruhuna yüz bin selâm.

XVII. Bölüm¹⁷

DUÂ-YI MEVLİD-İ ŞERÎF

Mevlidimiz tamam oldu,
Kabul eyle ya Rabbena.
Fazl-u kerem sana kaldı,
Kabul eyle ya Rabbena.

Bizimdir adımız insan,
İşimiz sehv ile isyan,
Senin adın Kere Mennan,
Kabul eyle ya Rabbena.

Bizden dua umanları,
Mahrum eyleme anları,
Hayra hizmet kılanları,
Kabul eyle ya Rabbena.

---

¹⁷ Bu bölüm Mevlidin dua kısmıdır. Semai şekliyle yazılmıştır.

Bu duanın münacâtı,
Kabul eyle her hâcâtı,
Bulup lutfun derecâtı,
Kabul eyle ya Rabbenâ.

XVIII. Bölüm¹⁸

Tamam oldu okundu çünkü Mevlid,
Dileriz senden ey Hallâk Ma'bud.

Okuyan üfüren cürmün bağışla,
Resulün hurmetine kerem işle.

Sebep oldular bunlar bu rahmete,
Ola kim erişevüz alâ devlete.

Gelüp bunlar bugün cem oldu bunda,
Yarın cem'eyle dostlarınla anda.

Ol Resulün Mevlidin dinlediler,
Kimi göğsün geçirip inlediler.

Kimi can-ü gönülden dedi Allah,
Anın gönlün gözün şad ede Allah.
(Son mısran başı yırtık, sonda “*Salavat*”)

---

¹⁸ Son bölüm “*Bitiş*” kısmıdır. Mesnevi şekliyle yazılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM - HAYATI VE ŞAİRLİK YÖNÜ

2.1. HAYATININ KISA HİKÂYESİ

Mevlid dizicisi Âşık Muhibbî'nin hayatı ile edebî kişiliği üzerinde, Muhibbî adlı kitabımızın çıktığı yıla değin yeteri bilgi sağlayamamıştık. Burada şairin yaşantısı üzerine vereceğimiz kısa bilgilerin kimisi adı geçen kitabımızda vardır, kimi de sonradan edindiklerimizi kapsamaktadır.

Muhibbî'nin asıl adı Salih, Köydeki lâkabı Kaya'dır. Âşıklığından önce Kaya Salih diye anılırmış. Kendisinin bir deyişinde söylediğine göre 1823 (1239) yılında, eski adı Kiskim olan şimdiki Yusufeli kazasının Demirkent (Erkinis) bucağı merkezinde doğmuştur. Babası, aynı Köyden Genç-Ali oğullarından Ali bir Köy demircisiymiş. Salih bu zanaatı babasından öğrenip Köyde kaldığı surece demircilik yapmıştır. Genç-Ali oğullarının önceleri köyün Karanuk (Karanlık) mahallesinde, şimdiki Gençtürk (eskiden, Cordan) oğullarından olduğu bilinmektedir. Şairin babasına Ali adının verilmesini, geleneğe göre dedelerinden birinin Genç Ali diye anılmasına bağlamak gerekiyor.

Aşağıda görüleceği, gibi, 1935'teki Soyadı Kanunu'ndan sonra “Genç” soyadını olan Muhibbî torunlarının bulunduğu yukarı mahalledeki evlerine sair evlendikten sonra yerleşmişti.

Salih, âşık oluncaya kadar bir demirci çırağıdır. O yıllarda Erkinis köyünde, Erzurum'un Kân köyünden Zalâlet adında bir seyyar kalaycı ustası ile Ato adlı bir Ermeni demirci ustası

çalışmaktadırlar. Bunların her ikisinin de “*ehl-i dil,*” deyişten, sazdan, sözden anlar kimseler olduğu tespit edilmiştir¹⁹

Muhibbî’nin âşıklığa başlayışı, yine kendi deyimine göre, 1840 (1256) yılında, 17 yaşlarındaki delikanlılık çağına rastlar. O yıl köyde işlediği bir kabahat yüzünden tutuklanıp, zamanın Çıldır sancağı merkezi olan Oltu’da hapse konuldu. O çağın ceza hukukuna göre ilkten “*tomruğa bağlanma cezası*” verildiği bilinmektedir. Bir gece rüyasında “*aşk bâdesi*” içerek köyünün imamı Sabit Efendi’nin kızı Esmâ Hanım’a âşık olması da tomruktaki sıkıntılı gecelerinden birindedir. Kaya Salih bundan sonra Muhibbî mahlâsı ile Hanıma âşık olduğunu açığa vurur, irticalen deyişler vermeye başlar,

Rûzide dalmışım gaflet ehrine
Pirler gelüp öğüdümüz al dedi.
Ellerinde dolu kadeh bâdeler
Esmahan aşkına bâde al dedi.

Köyde uzun dedikodulara ve kız kardeşlerinin tehditlerine yol açan bu “*aşk ilânı*” bir süre sonra Oltu Mutasarrıfı’nın aracılığı ile tatliya bağlanır ve iki genç âşık evlendirilir.²⁰

İşte bu sırada Esmâ Hanım, Muhibbî’nin Karanuk mahalledeki dede evlerinden çıkıp, Yukarı mahalledeki Muhibbî teyzesinin evine

---

¹⁹ Âşık Zalâlet için ayrıca bkb. Murat Uraz, Hak Edebiyat Şiir ve Dil örnekleri, s. 179.

²⁰ İnanca ve köydeki yaşlı kaynak kişilerden dinlediğime göre, Esmâ Hanım da rüyasında aşk bâdesi içmiş, deyişler yapmağa başlamıştı. Kızın yakınları bu durumunu fark ettiklerinden onların evlenmesinde sakınca görmemişlermiş.

yerleşmelerini isteyince oraya taşınırlar. Bu evde şimdi Muhibbî torunlarından bir aile oturmaktadır.

Şairin Esmâ Hanımla evlenmelerinden Elmas ve Ayşe adlı iki kızları olmuştur. Bundan bir süre sonra Muhibbî, “*maşuka*” Esmâ Hanım’ı kaybetme bahtsızlığına uğramıştır. Esmâ Hanım’ın, yılını tespit edemediğimiz bu ölümü ile kaderin genç aşığa tattırdığı acı şerbetin etkisi şüphesiz çok ezici olmuştur. Bu acı ile onun neler söylediğini bilemiyoruz.

Aradan yıllar geçmiş, Muhibbî, Erkinis karşısında Okar (Havuzlu) köyünden Abdi oğullarından birinin Güllü adındaki kızı ile evlenmiştir. Bu evlenmelerinden de Mehmet Ali ve Muhiddin adlı iki erkekle Nigâr ve Gülistan adlı kızları olmuştur. Büyük oğulları Mehmet Ali’nin 1886 doğumla Salih ve 1901 doğumlu Kâmil Genç adlı oğulları ile bunların çocukları köyde yaşamaktadır. Küçük oğlu Muhiddin, Bekir oğullarından Esmâ ile evli iken 1914’teki dünya savaşında Ruslara esir düşmüş, Bakü’de ölmüştür. Bunların çocukları yoktur.

Muhibbî’nin ilk kızlarından büyüğü Elmas köyde Çolak oğlu Hasan Çavuşla, küçüğü Ayşe ise Barhallı oğullarından Hüseyin ağa ile evlenmişlerdi. Bu Hüseyin ağanın oğlu Aziz de değişler yapan “*ehl-i dil*” bir kişiydi. Savaş sırasında Ruslara esir düşmüş ve İşhan köyünde kurşuna dizilerek şehit edilmiştir. Köyde Çolak ve Barhallı oğulları ailelerinin erkek çocukları kalmamıştır. Okarlı Hanımından olan Nigâr, köyden Sırma oğlu Mehmet ile; Gülistan da Dıncı oğlu Mehmet’le evlenmiştir. Bu kızlarının erkek ve kız torunları vardır.

Muhibbî 30 yaşlarında iken 1855-56 (1270-71) savaşına Kars'ta (600 Livanalı gönüllü arasında) katılmıştı. Bu olayla ilgili bir divanı Muhibbî kitabımızda çıkmıştır. Onun 28 yıl süren saz şairliği yıllarında yedi defa İstanbul'a gittiği, Erzurum, Oltu, Kars ve Artvin çevrelerinde dolaştığı biliniyor. Bu gezileri sırasında mesleğinin geleneği uyarınca zamanın saz şairleriyle karşılaşmış olması tabiidir. Bunlardan bildiklerimizin adlarını aşağıda anacağız.

Yine şairliği yıllarında, Erkinis'e yakın İphan (İnanlı) köylü Mâhîrî'nin ilk âşık olduğu sırada, yanına giderek âşıkları sazla uyarma töresine göre, aşk bâdesinin verdiği sarhoşlukla uyanamadığı gaflet uykusundan onu uyandırıp kaldırmıştır. Zor (Esenyaka) köylü, Mustafa Keşfi (1843-1909)'ye aynı mahlası takıp deyiş alanında ona da ustalık yapmıştır.

Muhibbî 1868 (1284) yılında 45 yaşlarında iken hastalanıp o yıl içinde köyünde ölmüştür. Hastalığı sırasında, eski deyişleriyle yeni söyleyecek şiirlerini yazdırmak için yazı bilen birini yanına getirmelerini istemişti. Köyde, İmam Hafız Mehmet Beşir Efendi (1880-1877)'den başka yazıcı yoktu. Beş nüsha Kuran-ı Kerim yazdığı bilinen bu hattat hoca da merak edip gitmediği için, şairin belki en önemli eserleri kendisiyle gitmiş oldu diyebiliriz. Nihayet, hastalığını duyan komşu Harslı (Erenköy) Kâtip Hüseyin Hayâlî Efendi,²¹ Muhibbî'yi ziyarete gelmiştir. Hayâlî'nin bu sırada

---

²¹ Eski Tavusker beylerinin özel kâtibi olan Hüseyin Hayâlî Efendinin bıraktığı İki temiz cönkte kendi deyişleri de yazılıydı. 1938'de Hars köyü imam Sayın Hafız Emrah Abadan Efendinin Erkinis'te bana getirdiği cönklerden sadece Muhibbî ile Hodlu Âşık Şamili'ye ait olan deyişleri kopya etmiş, Hayâlînin eserlerini yazmaya

Muhibbî ağzından yazdığı son deyişlerinden biri “*Muhibbî’nin Âhir Tevarihî*” başlıklı şiiirdir. Hayâlî’nin bıraktığı cönkte kendi yazısı ile olan bu deyiş, adı geçen kitabımızda çıkmış olup, son kıtasında Muhibbî’nin doğum, âşıklığa başlayış ve son yılını tespit etmiştir:

Bin iki yüz otuz dokuzda geldim
Elli altısında bu bahre daldım
Seksen dört tarihte yadigârı kıldım
Muhibbî’yem gör ne devlette idim.

Şairin mezarı köyün Yukarı mahallesinde, demircilik yaptığı dükkânının yanında, Taşköprü denilen yolun altındadır. Köy İhtiyar Heyeti 1943 yılında, mahalle aralarına sokulmuş eski mezarlıkların kaldırılmasına karar vermişti. Karar uygulanmış, eski mezarlar kaldırılmış, fakat Muhibbî’ninkine dokunulmayarak yerinde bırakılmıştır.

Ölümünden bir iki yıl sonra, oğulları mezarını yaptırmak için gerekli araçları mezar başına yığmışlardı. O yıllarda hayatta olan köyde “*ermiş*”lerden sayılan, Nihânî mahlaslı deyişleri de olan doğancı oğlu Osman Baba, “*O, yapılmış mezar istemiyor.*” demiş, buna inanıldığı için mezar gönümûze değin aynı durumda kalmıştır. Şimdi bu ödevin yerine getirilmesi köydeki Kalkındırma ve Güzelleştirme Derneği’nin gayretine ve hemşerilerinin ilgisine

---

sonraya bırakmıştım. Emrah Efendinin bu yıl gönderdiğim mektubuma verdiği cevap üzücü oldu: Cönkler kendisi evde yokken, adı ve adresi bilinmeyen Narmanlı bir meraklı eliyle ailesinden emanet olarak yedi yıl önce alınmış ve bir daha iade edilmemiştir.

kalmış oluyor. Resim, Muhibbî'nin 100 yıl sonraki mezarının durumunu ve torunu Kâmil Genç'i gösteriyor.²² (22 Temmuz 1967, Mustafa Âdil Özder tarafından) Muhibbî'nin gerek yaşantısının gerekse ağızdan derlediğim birkaç deyişinin tespitinde Erkinis köyünde 1937'de hayatta olan yaşlı ve bilgili yedi kişiden de ayrı ayrı yararlanmışım.²³ Şairin yaşantısına ışık tutabilecek yazılı bir belgeye şimdiye değin rastlanmamıştır.

2.2. MEVLİD HAKKINDAKİ BİLGİ VE GÖRÜŞLERİMİZ

Mevlidin asıl ve tek yazma nüshası, şairin kız torunlarından Zöhre Hanım elinde kalmıştır. Zöhre'nin anası Ayşe Hanım'ın evli olduğu Barhallı oğlu ailesi, 1914-18 savaşında Erkinis'ten Eskişehir'e göçmüş, orada yerleşmişlerdir. Bayan Zöhre köydeki yerlerini satmak için birkaç yıl önceleri Erkinis'e gelirken ana dedelerinin bu Mevlidini de yanına alıp, köyün imamı Hafız Ali

---

²² Adı geçen resim eklenememiştir.

²³ Bu kaynak kişiler şunları: 1. Esmâ Nine (Genç): şairin oğlu Muhiddin'in eşi olup, 80 yaşına geçkin iken 1964'te ölmüştür. 2. Kalemî Baba: Hacı (Tosur) oğullarından Ahmet Ağa adı bu kişi 1855 doğumlu idi. 90 yaşlarında ölmüştür. Bize 1938'de: *"Muhibbî öldüğü zaman ben 13 yaşındaydım"* demiş ve bir takım bilgiler vermişti. 3. Mustafa Çınar (Abiâğa oğlu) :Sade adı ile Efendi diye anılırdı. 80 yaşlarında 1945'lerde ölmüştür. 4. İmam Hafız hasan Fehmi Bilge (Tozkoparan oğlu): 1870 doğumlu olup 1949'da ölmüştür. 5. Huseyin Kumbaser (Zorel oğlu): 85 yaşlarında 1940'ta ölmüştür. 6. Hasan Halıcı (Halil oğlu) : 1860 Yıllarında doğmuş 1945 yılında ölmüştür. Muhibbî ve Hod'lu Şamîlî'nin deyişlerinden örnekler vermiştir. 7. Sabit Özer (Sabit Hoca oğullarından Sabit Efendi): Muhibbî'nin ilk eşi Esmâ Hanımın yeğeni ve İmam Sabit Efendinin torunu idi. Açık fikirli ve olgun bir zattı. 1879-1941 arasında yaşamış köyde ölmüştür

Efendi'ye armağan etmiştir.²⁴ 1966 yazında köye sıra ettiğimde müteveffa imamın oğlu Hüseyin Çavuşoğlu, Mevlidi en son bana armağan etti. Nusha, arşivim arasında olup, basılmış yeni şekliyle bir arada cilt ettirilerek Millî kütüphaneye verilecektir.

Mevlidin metni incelenirken deyişlerin şekli ve türleri ile kullanılan dil özelliklerini gözden geçirmek gerekiyor. Yazma nüshada olmamakla birlikte kolaylık sağlama bakımından biz deyiş bölümlerine sıra numarası verdik. Metinleri şekil ve tür yönünden, mesnevi, gazel ve semai dörtlükler olarak üçe ayırdık. Bunların özellikleriyle ayrıntılarını metin sıra numaralarına göre aşağıda belirtiyoruz.

I. Münâcat: 22 beyitlik bir mesnevidir.

II. Mevlid başlangıcı: 4-4 hece ölçüsüyle ve dörtlük semai şekliyle söylenmiş 8 kıtadır. Kıta sonlarında “*Bu Mevlid-i Habibullah*” mısraı tekrarlanır. Mahlas kullanılmıştır.

III. Mesnevi olarak 38 beyittir. Abdullah ve Âmine hakkındadır. Muhammed nurunu belirtir Hz. Muhammed'in ana rahmine düşmesi vardır.

---

²⁴ 1966 yazında Demirkent (Erkinis)'te Mevlid nüshası hakkında yaptığım inceleme sırasında şunu da öğrendim: 83 yaşlarındaki Aziz Tozkoparan, 1916 muhacirlik yıllarında Eskişehir'de bulunurken aynı Mevlidin Barhallıoğlu ailesi elinde bulunup okunduğunu ve dinlediğini görmüş, bana anlatmıştır.

IV. 17 mesnevi beyitle söylenmiştir. Hz. Âmine'nin hamileliği sırada Kâbe'de beliren mucizeler Âmine'nin kulağına gelenler, onu gören sakatların kendiliğinden sağaldığı anlatılmıştır.

V. Mevlid: Rebiyülevvel ayının doğusu (gelişi) anlatılır.4-4 hece ile söylenmiş 10 kıtadır. Mahlas kullanılmıştır.

VI. Hz. Muhammed'in o ayda doğduğu üstüne söylenen 4-4 ölçüsüyle 7 kıtadan meydana gelmiştir. Son kıtada mahlas kullanılmıştır. En sonda Mevlid ustası Süleyman Çelebi'nin "*Ger dilersen bulasın....*" beyti tıpkısıyla, alınmıştır.

VII. Gazel Aruzla söylenmiş 7 beyitlidir. Mevlid ayı ve Hz. Peygamber övülmüştür. Mahlas vardır.

VIII. Sonları "*doğuncak*" redifiyle Mevlid ayı övülmektedir. Bu da 4-4 ile mahlası 7 kıtadır. Son iki kıtada redifler "*gelinecek*", "*gidincek*" olmuştur.

IX. Mevlid ayını övmektedir. Ölçü aynıdır. Mahlası 7 dörtlülük. "*doğdu yine Mevlid ayı*" kıtalar sonunda tekrarlanır.

X. Rebiyülevvelin on ikinci gecesinden başlayarak "*Velâdet bahri*" verilmiştir. 4-4-3 ile 42 mesnevi beyittir.

XI. Hz. Muhammed'in doğduğu gece anlatılmıştır. 4-4 ölçüsüyle ve "*Muhammed doğduğu gece*" tekrarlarıyla 8 kıtadır.

XII. 4-4 ölçüsüyle yedi kıtadır. "*Bu Mevlide*" redifleriyle Mevlid övülmüş, mahlas verilmiştir.

XIII. Aynı ölçü ile mahlası 9 kıtadır. “Mevlidine” redifiyle Mevlidin dinlenmesindeki faydalar belirtilmiştir.

XIV. Hz. Muhammed’in doğumu ile başlayan mucize görünüşleri uzun uzun anlatılmıştır. 4, 4, 3 ölçüsüyle 68 beyitlik en uzun mesnevi budur.

XV. Doğumdan sonra Halime Hatunun sütana olmadan önceki rüyası, sütana oluşu, mucizeler görmesi ve çevresindekilerin Peygamberin uğuru ile yararlandıkları, her şeylerinin arttığı anlatılmıştır. Aynı ölçülerle 39 beyitlik mesnevidir.

XVI. Hazreti Muhammed’in çocukluğu, sütkardeşleriyle koyun otlatması, bu sırada bir arslanla Muhammed arasında geçen mucize olay, iki Feriştah’in (melek) gelip Muhammed’in göğsünü yarararak yüreğini çıkardıktan sonra zemzemle yıkayıp tekrar yerine koyarak uzaklaşmaları, sonra bu olaylardan korkan Halime’nin Hz. Muhammed’i götürüp dedesi Abdülmuttalib’e teslim etmesi anlatılmıştır. 4-4-3 ölçülü 63 beyitlik mesnevidir.

XVII. Duâ-i Mevlid-i şerif başlığı altında ve “*kabul eyle ya Rabbenâ*” yakarıyla 4-4 ölçülü 4 kıtadır.

XVIII. Mevlidin bittiğini belirten kısa bir münacattır. 4-4-3 ölçülü 7 beyitlik bir mesnevidir. Son beyti yırtılmış, son mısraının sonunda yalnız “*salâvat*” sözü kalmıştır. Yırtık beytin ilk mısraında Muhibbî mahlasının bulunacağını sanıyoruz. Mevlidin dil özeliği konusuna gelince; bunu birkaç yönden incelemek gerekir. Ne var ki sayfalarımızın yetersizliği dolayısıyla bu incelemeyi özetleme

zorunda kalıyoruz. Bir kere Muhibbî'nin bu eserinde kullandığı dil zamanına göre halkın diline oldukça yakındır. Bununla birlikte metinlerde 200'den artık Arapça ve Farsça söz geçmiştir. Kimi yerde 50 kadar öz Türkçe ve kimi de yerli deyim kullanılmıştır. İlk bakışta kullanılan genel deyimın Süleyman Çelebi'nin Mevlidine benzerliği akla gelebiliyor. Fakat bu benzeme metinleri taradıkça kendini yitirmektedir. Bu yönden, Muhibbî Mevlidine Çelebi'ninkine bir benzek (nazîre) saymıyoruz. Sözleri sayfa ve beyit sırası üstüne burada diziye almak mümkün olamıyor. Metin tarandığında sıra ile yerli ve öz Türkçe olan şu sözler görülüyor:

“Ermek, toylamak, sevi, bile, (birlikte), bilece, od, is (sahip), yön, övmek, yüce, bezemek, bezetmek, katı (pek çok), erte, dilek, gerek, yüklü (hâmile), muştulama (müjdeleme), kamu, song (son), sağlamak, kanı (hani?), ergörme (eriştirme), eriştirme, sevnışmek (sevinmek sözünün bir başka türlü olup 7 yerde geçiyor), gerçek iletmek, yunası (yuymak'tan), onca (ona göre), düşürme (devşirme), derme (kendini toparlama), kez, görklü (gösterişli), göğçek/gökçek, sunmak, savulmak, kalaba.

Yeğ, çeri, akçe, soğulma (kuruma, tükenme), cav (şavk, aydınlık), sınımış (kırık), sayri (hasta), uçmak (cennet), yelmek/yilmek (koşmak), yipmek (sığamak, okşamak), yeğrek, yuma (yıkama), yerme (kötülülme).”

Farsça, Arapça sözleri de, sayfalar elvermediği için sadece alfabetik sıra ile alalım:

*“Âgaz, âdab, alem, âlem, âlemîn, alîm, ahhbâr, âmm, anber;
âriyet, arş, atûf, âvaz, avn, âhir, âl, azm, ateşperest.*

Bâtıl, ahr, bedr/bedir, bende, beşîr, bî, bîhesab, bîniyaz...,

*Cibril/Cebraîl, cemaât, cem'... çerak/çerağ, çü/çün... dâye,
dereât, destur, dû, dürr... ebed, ehl/ehli, ehliyet, emîn, emîr, ensâr,
eshab, evlâ...*

*Fazl, feramuş, fereh/ferah, Fettah, feth, ferîşteh... gafilen, gaflet,
gaib/kayıp, gani, gam, garaz, gevher, gülman, gugule, gussa,
gusûl...*

*Hâlık, Habib, hâcet, hâcât, halîm, Hallâk, hâtîf, hayf, hâs, hamd,
hass, heba, helâl, hemîn hikâyet, hil'at, himmet, hulk, hüküm,
hümâ, Huda, hüsun...*

*Iyd, ı'van, ihsan, inayet, ins, isyan, izzet... kadem kadir, kadir,
kahr/kahir, kâh, kebir, kerem, kesir, kelâm, Kevser, kevneyn, Kısra,
kıyam, kıyas, kudret, kûh, kün... lâîn, leb, letafeti, levlâk... mağrip,
maskud, mahbub, Ma'bud, mahrum, menba, meşrık, mevcut,
Mennan, meskenet, misk, mihnet, mucizi, mucizat, muayyen, mutî,
muaf, muntazır, mübin, mübarek, muhacirîn, Münir, münezzeh,
münâdî, mürüvvet...*

*Nâgehen, nakil, nazm, nebi, necat, nida, nezir, nimet, nur,
nübüvvet...*

Pür, partev... Rahman, rahmet, râvi, reva, revan, Resul, Rıdvan, risalet, rivayet, riya, rıza... safâ, salavat, sehv/sehiv, selim, ser, server, sermaye, sevab, serder/serdar, sıdk, sîre, subh, sucud, subut, sünnet... şad, şazi/şadi, şakk, şâm, şefi, şehâ, şems, şer, şevk, şeybe... tâat, taaccup, tagayyur, tskrir, tavaf, tâzim, ten, terahhum, tesbîh, teşviş, tevhid... usûl, ümmet... vakayi, vâki', vehhâc, veli/velâkin... yevm, zahm/zahım, zann, zarf, Zemzem, zaval, zikir, zulmet..."

Mevlidin yazılışına da göz atınca durum şudur: Beyitler arasında

Gözlerin alt üst edilerek “*takdim tehirle*” kaleme alındığını görüyoruz. Bu yüzden beyitler birkaç yerde bozulmuştur. Bu değişmelerin yazma sırasında olduğu anlaşıyor. Bu yüzden ölçü ve uyak (ayak, kafiye) hataları yapılmıştır. Örnek, bir yerinde:

Halime der eyâ cânımın cânı

Bilmezın uçuk mu tuttu oğlumu.

beyti görülüyor ki bozuktur, bozulmuştur. Yine:

Nura gark oldu Mekke şehri ol gece.

mısraının böyle değil, şairince:

Nurla doldu Mekke şehri ol gece

şeklinde söylenmiş olması gerekir. Yanlış yazılmış.

Cümle putlar düştü yere yüzü üzre ol gece

şeklinde yazılan mısradaki ise yersiz uzatmalar görülüyor. Bunlara benzer birkaç mısraı biz düzelterek almak zorunda kaldık. Şu birkaç örnekten çıkarabileceğimiz sonuç şudur:

“Elimizdeki Mevlid nushası Muhibbî'nin irticalle ilk söylediği veya söyleyip yazdırdığı metinden ayrı olarak bozuk şekilde yazılmıştır. Kanımıza göre, sonradan birkaç defa yazılıp söylenmiş, ya da ezbere okunmuş ve elimizdeki nusha meydana gelmiştir. Zamanın şiirden anlamayan yazıcıları içinde bu hatalara cönklerin çoğunda rastlamaktayız. Mevlidin yazıcısı ve yazıldığı, ya da söylendiği yıl belli değildir. Eserin kısaca değindiğimiz kimi noksan ve bozulmuş yönleriyle birlikte, ellerde ve dillerde tutulan bir anı olarak yaşayacağına inanıyoruz. Bu konu üstünde son olarak hatıra gelen şudur ki: Mevlidde geçen sözler ve bilgiler cahil bir kişinin kârı olamaz. Ancak, gerek Mevlidde görülen ve gerekse Keşfi'nin yazdığı destanında geçtiği rivayet olunan bilgileri Muhibbî nereden edinmiştir; önemli olan da budur. Denilebilir ki, onun dolaştığı şehirlerde, özellikle defalarca gittiği Erzurum ve İstanbul'da bilgili kişilerle temas kurarak onlardan faydalanmış olması görüşten uzak tutulamaz. Bu ise ancak tahmin ölçüler içinde bir sanı olmaktan ileri geçmiyor.”

2.3. ŞAİRLİK YÖNÜ İLE İLGİLİ BAZI BİLGİLER

Kaya Salih mektep medrese görmemiş bir köy çocuğuydu demiştik. Aslında onun çocukluk çağında köyde okutulacak yer ve

hoca da yoktu. Mâşukası Esmâ Hanım'ın babası sabit hocadan sonra köyde imân olan Hafız Beşir Efendi, Muhibbî'nin bilgisiz bir delikanlı olduğunu bildiği için deyişlerine önem vermez, dinleyenlere de çatar: “*Bu cahilin sözlerine nedir, bu kadar kıymet verirsiniz?*” demiş. Zaman gelmiş, cahil âşığı o da dinlemiş ve beğenmiş.

Muhibbî'nin bilgiden yoksun olduğunu, adını andığımız kitabımızda da kesinlikle belirtmiştik. Kitabı okuyanların çoğu, deyişlerine bakınca bu gerçeğe elbette inanmış değillerdi. Bundan ötürü bir edebiyatçı dostumuz kitabı inceledikten sonra, o zamanın Kars Halkevi dergisi Doğuş'ta Çetinel takma adıyla bir eleştirme yazısı yazmıştı. Bu eleştirisinde Sayın Çetinel, “*Muhibbî'nin bilgiden yoksun bir saz şairi olmasının imkânsızlığını, hatta kuvvetli bir medrese kültürüne sahip bulunduğu*”²⁵ görüşünü savunmuştu. Bu eleştiricimiz ve onun görüşünde olanlar haklı olabilirler. Çünkü Muhibbî'nin eserleri, nitelikçe ve ilk bakışta onun medrese kültüründen yararlanmış bir “*Hoca-şair*” olduğu kanısını verir. Şair Muhibbî'ye sormuşlar, “*Okumuş değilim dersin, oysa deyişlerin okumuşluğunu gösteriyor, nedir bunun sebebi?*” demişler, cevap vermiş:

*Semâda keheşân-ü kevkep olmaz şems-i bedrâsız,
Zuhûr etmez efendim yeryüzüne katre deryasız,
Cihânı hâli zannetme değildir kimse Mevlâ'sız.*

---

²⁵ Çetinel. (1941), *Doğuş Dergisi*, Mayıs, Sayı 57.

Muhibbî bu konuda bir başka deyişinde de şöyle der:

*Sâdık âşığın kelâmı lûtf-i Rahmandan gelür,
Döktüğü dürr-ü mücevher aşk-ı ummandan gelür.*

Böyle olunca, onun bütün gücünü yaradılışındaki özellikte aramalıyız. Zaten onun bilgisizliğini iyi bilen zamanının köy ve çevre komşuları, adına “Muhibbî Baba” deyip, mezarını daha ilk yıllarda ziyaret yeri yapmaları nedeni da bundandır.

Halkın inanış ve görüşüyle “*Hakk âşığı*”: rüyasında pirler elinden “*aşk bâdesi*” içerek Tanrı vergisiyle aşk sırrına eren kimsedir. O âşık ilkten “*maşuka*” denilen maddî bir sevgiliyle tutulmuştur. Olgunlaşıp Tanrı sevgisi, dünya görüşü geliştikçe bu aşk onun maddî varlığından sıyrılarak Tanrısal sevgi, dinsel öğütler, ahlâk ve fazilet konularına yönelir. İnanca göre bu âşık artık “*ermiş, ârif bir kişidir ki,*” o herkesin bilmediğini sezen, en çetin bilmeceleri, (muamma) çözebilen güçlü bir varlık durumuna gelmiştir.

Bilindiği gibi, çoğu saz şairleri deyişlerini eskilerin “*irtical*” dediği yolla, uzunca düşünüp tasarlamadan bir anda sazla söylerler. Muhibbî de bu irtical ustalarından biriydi. Onun bu alandaki gücüne kanıt olarak yaşantısından bir günü burada belirtmeyi gerekli bulduk.

Erkinis köyü karşısında, Zor (Esenyaka) köyünden yetişen Âşık Keşfi, Muhibbî’nin irticaldeki gücünü yaşadığı bir olayla birlikte oğlu Huzûrî ‘ye (Ali Coşkun, 1886-1951) anlatmıştı:

Ölümünden yaklaşık 15 yıl önceleri Muhibbî köyündeki demirci dükkânında çalışırken, Keşfi üstadını ziyarete gelir. Keşfi o yıllarda

henüz bir köy medresesi talebesidir, şairliğe yeni yeni özenmektedir. Bu görüşme ilk tanışmadır. Keşfi gelir, kendini takdim eder ve Muhibbî'nin elini öper. Sonra, Muhibbî Baba, "Komşu köylerde dolaştığın zaman söylediğin bir destan varmış, köylerin kimisini övmüş, kimisini taşlanmışsın. Müsaade edersen onu bir hatıra olarak yazmak istiyorum." der.

Muhibbî de henüz Keşfi mahlası olmayan Mustafa'ya şu cevabı vermiş: *"Ben köyde de gezerken gençlik icabı ileri geri bir şeyler söylemiştim. O destanın benden sonra dillerde kalmasını istemem. Mademki âşıklığa heves etmişsin şimdi sana yeniden bir destan dizeyimde onu yaz, bari bu destan yadigâr kalsın."* der. Ve Muhibbî bir hazırlık yapmadan başlar, hem demirini döver, hem de yeni destanını irticalle söyler. Destan 120 kıta ile biter, Keşfi de hepsini yazar. Konusu, dünyanın yaradılışından başlayıp, gelmiş geçmiş Peygamberlerin hayatını, mesleklerini, eski köprü ve kale gibi eserlerin yerlerini, ölçülerini ve kimler eliyle yapıldığı belirtirmiş.²⁶

Bu konuda Huzûrî bana demiştir ki, ben bu 120 kıtalı destanı 15 yaşlarımda iken okumuş, olayın hikâyesini babamdan dinlemiştim. Sonra merak ettim, Envâr-ül Âşikin adlı kitabı açtım, Destanda geçenlerin kitapta tıpkısıyla yazılı olduğunu görüp hayret ettim. Babam Keşfi de, tahsilsiz Muhibbî'nin bu destanı nasıl söylediğine hayret eder ve bu, onun çok kudretli bir âşık olduğuna delildir derdi. Ne yazık ki o güzelim destan harp yıllarında (1914-18) kaybolup

---

²⁶ Keşfi mahlasının Zorlu şaire Muhibbî tarafından verildiğini kendisi oğlu Huzûrî'ye söylemiştir. Mahlas verme işinin de bu olay sırasında olması gerekiyor.

gitti. Muhibbî ‘nin hayatını ve edebî kimliğini böylece kısa olarak burada belirtmeğe çalıştık. Satırlarımıza bir iki yönünü daha ekleyecek sözlerimizi bildirelim.

Muhibbî dolaştığı yerlerde geleneğe göre birkaç saz şairi ile görüşüp tanışmış onlarla karşılıklı deyişmeler yapmıştır. İsimlerini tespit edebildiklerimiz; İdrâkî Elfâzî, Coşkûnî (Ermeni âşık), Şevkî ve Erzurumlu Erbâbî’dir. (1805-1884).²⁷

Muhibbî-Sümmânî arasında geçtiği iddia olunan karşılaşmaya gelince; böyle bir karşılaşmanın olması imkânsızdır. Çünkü Narmanlı Âşık Sümmânî (1862-1914),nin kendi deyimiyle âşıklığa başlayışı 1289 (1873), Muhibbî’nin ölümü yılı ise beş yıl kadar öncedir. Buna rağmen Sümmânî üzerine eser veren Sayın Murat Uraz, Nesip Yağmurdereli, Mehmet Kardeş gibi yazarlarımız iki âşığın karşılaştıklarını söylerler. Erkinis köyünde kaynak kişilerden dinlediğime göre de durum aynıdır. Birinci dünya savaşından önceki yıllarda her kış mevsimi Erkinis’e gelip Sazını köy odalarında dinleten Sümmânî , *“Ah Muhibbî Baba sağ olsa da görüşebileydik.”* dermiş. (1967- Ankara Mustafa Âdil ÖZDER)

---

²⁷ Erbâbî ile karşılaştıkları bilinip söylenirse de metinleri tespit edilmiş değildir. İdrâkî, Coşkûnî ve Şevkî ile deyişmeleri için bkb. M. Â. Özder, Muhibbî adlı kitap. Muhibbî, İdrakî ile atışmalı, uzun ve iddialı deyişmelerinden sonra hasmı ile barışmış birlikte Kars seyahatleri yapmıştır. İki âşık, zamanın “sultan-işşuarâ”sı sayıldıkları halde arasında Poshov’a giderek Heyet köylü ihtiyar Âşık Fakiri (Üzeyir) ustayı ziyaret ederlermiş. Birbirleriyle buluşup konuşan âşıkların fırsattan yararlanarak sazlı sözlü meclisler kurdukları bilindiğine göre, bu üç âşığın Posof görüşmelerinde *“tekellüm”*de bulundukları düşünülebilir.

MUHİBBÎ HAKKINDA ÇIKMIŞ YAYINLARIN BİBLİYOGRAFYASI

- ÖZDER, Mustafa Âdil. (1938), “Çoruhlu Halk Şairleri Muhibbî Baba”, Çoruh, Artvin Halkevi Dergisi, Ağustos, Sayı 3. (Âşığı tanıtan ilk yazıdır).
- ÖZDER, Mustafa Âdil. (1940), “*Muhibbî, I-II,*” Doğuş, Kars Halkevi Dergisi, Ocak, Şubat, Sayı 49, 50.
- ÖZDER, Mustafa Âdil. (1940), Yusufelili Muhibbî, Hayatı ve Değişleri, Kars İl Basımevi, ss. 61.
- ÖZDER, Mustafa Âdil. (1965), Doğdu İllerimizde Âşık Karşılaşmaları, I. Kitap, Bursa Emek Basımevi, ss. 84. (Muhibbî üstüne olan bilgi ve karşılaşmalar için, sayfa 11, 12, 14, 24 ve 29-42 ve 51)
- ÖZDER, Mustafa Âdil. (1942), “*Muhibbî-Sümmanî Münasebeti Hakkında,*” Trabzon’da Halk Gazetesi, 24 ve 27 Kasım, Sayı: 1026, 1027. (Nesip Yağmurdereli’nin Sümmanî adlı eserinde geçen “*Sümmanî-Muhibbî Karşılaşması*”nın vaki olmadığı üstüne tenkittir.)
- ÖZDER, Mustafa Âdil. (1966) “*Artvinli Âşıklar,*” Şairler Türk Folklor Araştırmaları Dergisi, Nisan, Sayı 201, Artvin Özel Sayısı, (21. Sırada “*Muhibbî Biyografisi*” ile yayınlanmamış bir koşması)

TANSEL, Fevziye Abdullah. (1941), “*Yusufelili Muhibbî*,” Ülkü, Sayı 96. (Â. Özder’in Muhibbî kitabı Üstüne eleştirisi).

ÇETİNEL (Hikmet Dizdaroğlu). (1940-41), “*Yusufelili Muhibbî I-II*,” Doğu Dergisi, Haziran, Mayıs, Kars. (Mustafa Âdil Özder’in Muhibbî kitabının eleştirisi.)

GÜNDÜZ, Akıncı. (1942), “*Vilâyetlerde Çıkan Kitaplar: Yusufelili Muhibbî*,” Taşpınar, Afyon Halkevi Dergisi, Şubat, Sayı 87. (Â. Özder’in aynı kitabının tahlil ve tanıtım yazısı.)

KÖPRÜLÜ, M. Fuat. (1940), Türk Saz Şairleri Antolojisi III, İstanbul. s. 465, 542-544. (Kaynak olarak Mustafa Âdil Özder gösterilerek “*Muhibbî Koşmaları*”ndan örnekler.)

YAĞMURDERELİ, Nesip. (1939), Sümmânî Hayatı ve Eserleri, İstanbul. (Muhibbî hakkında bilgi yok. Yanlışlıkla Muhibbî-Sümmânî karşılıklı deyişmeleri verilmiştir.)

URAZ, Murat. (1940), Türk Edip ve Şairleri, İstanbul. (Muhibbî maddesi, II-115.)

URAZ, Murat. Sümmânî ile Gülperi, (Murat Uraz adı ile halk kitabı. Bu eserde de bkb. Â. Özder, Muhibbî kitabı, s. 32.)

URAZ, Murat. (1933), Halk Edebiyatı Şiir ve Dil Örnekleri İstanbul, s. 425. (Muhibbî ile İdrâkî deyişmelerinin giriş divanları verilmiştir.)

ÇALDAĞ, M. Mustafa. “*Şair, Saz, Vaiz Üstüne*,” Türk Folklor Araştırmaları, Sayı 124. (Âdil Özder kaynak gösterilerek

Muhibbî'nin bir Hoca'ya karşı söylediği cevap koşması ile bir fıkrası verilmiştir).

OZANKAN, Cenap. (1960), Kırk Halk Şairi, İstanbul, ss. 146-149.
(Muhibbî biyografisi ve koşmalarından örnekler.)

SEVENGİL, Refik Ahmet. (1965), Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri, İstanbul. ss. 398-402. (*Erkinisli Muhibbî*)

KOCATÜRK, Vasfi Mahir. (1963), Saz Şiiri Antolojisi, Ankara, s. 379. (*Muhibbî*, kaynak Â. Özder'in adı geçen kitabı.)

SAMANCIGİL Kemal. (1946), Alevî Şairler Antolojisi, İstanbul, ss. 122-125. (Muhibbî'nin Kerbelâ İçin söylediği deyişine bakılarak, onun Alevî olduğu yazılmıştır ki bu kanı yanlıştır.)

SÖZLÜK

âb: Su

abdâl: Tarikata bağlı kimse.

âdem: Yokluk.

Âdem-i Sani: İkinci Âdem, Nuh peygamber.

adû: Düşman.

ağ: Ak, beyaz.

âğyâr: Yabancılar, başkaları.

angırma: (yerli ağızla) Anırma.

Arkunes: Eski Tavusker ilçesinin köylerinde biri.

aşna: (yerli ağızla) Âşina, dost.

âvaz: Ses, bağırıtı.

azat etmek: Serbest bırakmak, salıvermek.

bahr: Deniz.

bahr-i aşk: Aşk denizi.

bahr-i umman: Büyük engin deniz.

balyemez top: Eski savaşlarda kullanılan büyük top.

bare:(yerli ağızla) Bari hiç olmazsa.

Barhal: Yusufeli'nin şimdiki Altıparmak köyü.

bay: Varlıklı, zengin.

ben teki: Benim gibi.

beyt: Ev, konut.

Bezm-i Elest: Tanrının ruhları yarattıktan sonra “*Elestü birabbiküm: Ben sizin Rabbiniz değil miyim?*” dediği zaman insanların yaradılış başlangıcı.

bigafil: Önce bilmeden, habersiz.

bile: Birlikte, beraber.

bişi: (yerli ağızla) Pişi.

bişmek: Pişmek.

bus etmek: Öpmek.

çamuş: Manda, camız.

cazı: Büyücü, cadı.

cinan: Cennet.

çitenmek: Birbirine bağlanmak.

dada: Ağabeyi.

dâman: Etek.

dekbaz: Dubaracı, hiyleci.

dest: El.

döşürmek: Toplamak, devşirmek.

duçar olmak: Yakalamak, tutulmak.

dûş olmak: Saplanmak, tutulmak.

efzun: Ziyade, çok taşkın.

ehram: Kadın başörtüsü.

elif: Osmanlı alfabesinin ilk harfi. Elif gibi dik ve düzgün.

em: İlâç.

em eylemek: Sağaltmak.

emi: Amca.

emr-i şer: Şeriat kurallarına uygun emir, yargılanma.

evedî: İvedi, acele.

ezazil: Şeytan.

fârik: Ayırt edilmesine neden olan nesne ya da kimse.

firak: Ayrılık, ayrı düşme.

gaflet: Dalgı, dalgınlık, aymazlık.

gavvas: Dalgıç.

gaza: Savaş.

geda: Yoksul, âşık.

girdap: Su çevirintisi, su burgacı.

Girdigâr: Tanrı sıfatlarından biri.

gûş eylemek: Dinlenmek.

gûş vermek: Kulak vermek.

güman: Sanma, sanı.

hâb: Uyku.

hâb-ı gaflet: Gaflet uykusuğ dalgı uykusu, aymazlık.

haçan ki: Ne zaman ki, nasıl ki.

hadde: Madenleri ince tel olarak çekmeye yarayan alet.

hâke yeksan olmak: Yere düşmek, yerle bir olmak.

hâk-ı pay: Ayak basılan yer.

hâk ile yeksan eylemek: Yerle bir etmek.

halvet: Tenha yer.

halvet-i sırrı-ı nihan: Sırların konuşulduğu tenha yer.

hâr: diken.

harfana: (yerli ağızla) Herfene, ortaklaşa hazırlanan ve bir arada yenilen ahbablık yemekleri.

harık, hark: Su arkı.

Hars köyü: Günümüzde Yusufeli ilçesine bağlı olarak Kirazalan, Erenköy adlarını almış köyler.

hayıf: Yazık.

hayr: İyilik, iyi iş; ölünün ruhuna yarar iş.

Haydar-ı Kerrar: Döne döne saldıran aslan demek olup, Halife Hz Ali'nin lakabıdır.

henek: Lâtife.

hazer: Sakınma, çekinme.

her haçan ki: Her zaman ki gibi.

her hal: Her halde.

hulle tacı: Cennette giyilen taç, cennet giysisi.

imran, umran: Asıl anlamı “*bayındır*” olan bu sözcüğü Muhibbî, sevgilinin dilinin olgunluğu, düzgünlüğü için kullanılmış olsa gerek.

ilm-i ihfa: Gizli bilim, herksin bilmedikleri.

İshak: İshak Peygamber.

İşhan: Yusufeli köylerinden biri.

ipti:(yerli ağızla):Başlangıçta.

kalmakal: Kargaşa, gürültü, patırtı.

Karşut: Eski Tavusker ilçesi köylerinden biri.

katmer: Yufka açılıp yağlandıktan sonra bükülerek tepside kızartılan ve bal ya da şeker tozu ile yenilen tatlı.

katra, katre: Damla.

Kelimullah: Tanrı ile konuşan Musa peygambere verilen ad

kem: Kındıra denilen ince uzun yapraklı bir tür çayır otundan bükülerek yapılan kısa ot halatı.

Kûh-ı Kaf: Kaf Dağı.

kumbara: Eskiden havan topu ile atılan yuvarlak bir çeşit mermi

kutnu: Bir tür pamuklu kumaş.

leb: Dudak.

lokma: Mayalı sıvı hamuru ufak yuvarlak parçalar halinde yağda kızartarak yapılan tatlı. Muhibbî'nin yaşadığı çevrede buna yerli ağızla “*luhum/lokum*” denir.

mabeyn: Ara, aradaki şey.

mâder: Anne.

mecidiye: 20 kuruş değerinde Osmanlı gümüş parası.

meks etmek: Beklemek için kalmak, durmak.

mes: Mest, ayağa dikilen nesne.

meste: Mest olma hali.

mezraa: Köyden uzaklardaki ekenekler.

misl-pervan: Pervane gibi.

misl-i şahân: Şahin gibi.

muhit-derya: Deniz yörenesi.

mürsel: Gönderilmiş, yollanmış (peygamberler için).

Nahnü Kasemna: Tanrı, evreni oluşturmada önce, yaratıkların alinyazılarını belirlemişti. Buna “*Nahnü Kasemna*” denir.

nâr: Ateş.

nâr -ı aşk: Aşk ateşi.

nasıyam:(yerli ağızla) Nasılım.

nevres: Yeni yetişen.

nihan: Gizli.

niza etmek: Çekişme, kavga etmek.

nübüvvet: Nebilik, Peygamberlik.

pungar: Pınar.

pürhazer: Çekingen, çok çekingen.

rûy-ı mah: Ay yüzü.

rûy-ı zemin: Yeryüzü

rûz ü şeb: Gece ve gündüz.

sad: 100 sayısı.

sâki: Bade sunan.

sena kılmak: Tanrıyı ululamak, övmek.

sen teki: Sen gibi.

serfiraz, serefraz: Başını yükselten, benzerlerinden üstün olan

sıra görme: Eski köy odalarındaki gece ahabplarının sıra ile hazırlatıp bir arada yeme-içmeleri töresi.

sırr-ı nihan: Gizli sır.

sim: Altın.

sürur: Sevinç.

sükker: Şeker.

şahan:(yerli ağızla) Şahin.

şoş:(yerli ağızla)Geniş yol, şose.

tandır: Köylerde, ateşle kızdırılarak içinde ekmek pişirmek için kullanılan yere gömülü silindirimsi büyük çömlek.

umman: Büyük, engin deniz.

ülfet etmek: Görüşmek, konuşmak, dostluk kurmak.

vahdet: Birlik.

yeklân:(Yerli ağız) Yelken.

yormak: Rüyaya anlam vermek.

zâr: İnleme, sesle ağlama.

zati: Aslında, zaten.

zem, zemm: Kötüleme, yerme.